

e-ISSN:1308-2140

Volume 9 Issue 10 Fall 2014

TURKISH STUDIES

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

ŞANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI
KÜLTÜREL KİMLİKTE GELENEK, ÇEŞİTLİLİK VE DEĞİŞİM
PROF. DR. HAKKI ACUN ARMAĞANI

Editörler

Doç. Dr. Murat ÇERKEZ

Yrd. Doç. Dr. Muhammet GÖRÜR

Dr. Bülent İŞLER

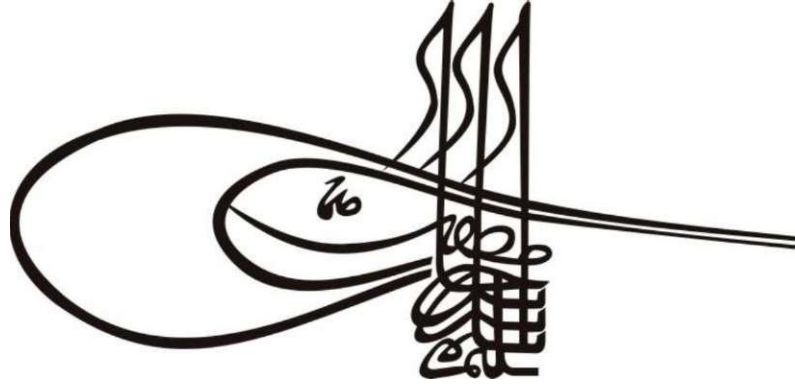

Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of
Turkish or Turkic

ACADEMIC JOURNAL

SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI: KÜLTÜREL KİMLİKTE GELENEK, ÇEŞİTLİLİK VE DEĞİŞİM

PROF. DR. HAKKI ACUN ARMAĞANI

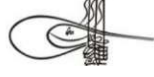
Turkish Studies Dergisi, üç ayda bir yayınlanan uluslararası hakemli bir dergidir. *Turkish Studies Dergisi*'nde yayınlanan tüm yazıların, dil, bilim ve hukukî açıdan bütün sorumluluğu yazarlarına, yayın hakları **www.turkishstudies.net**'e aittir. Yayıncının yazılı izni olmaksızın kısmen veya tamamen herhangi bir şekilde basılamaz, çoğaltılamaz. Yayın Kurulu dergiye gönderilen yazıları yayınlayıp yayınlamamakta serbesttir. Dergiye gönderilen yazılar iade edilmez. Dergide yer alan yazıların dijital baskı, grafik tasarım, DOI numaralarının alınması ve uluslararası indekslere tanıtılması gibi işlemler Alko Dijital Baskı ve Grafik Tasarım şirketi tarafından ücret karşılığında yapılmaktadır. Dergide basım kararı alınan yazıların sahipleri yazılarının tasarım, yayın ve indeks masraflarını Alko Dijital Baskı ve Grafik

Tasarım şirketine öderler.

Turkish Studies; EBSCO, DOAJ, ICAAP, Scientific Commons, MLA, ASOS, AMIR (Access to Mideast and Islamic Resources), Journal Directory, DJS (Dayang Journal System), ULAKBİM indeksleri tarafından taranmaktadır.

ISSN: 1308-2140
Volume 9/10 Fall 2014

TURKISH

STUDIES

International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic

Yayınevi / Publishing House ALKO DİJİTAL BASKI MERKEZİ - GRAFİK TASARIM

Editor
Sibel UST

Misafir Editorler

Murat ÇERKEZ
Muhammet
GÖRÜR Bülent
İŞLER

Editor Yardımcıları/Assistant Editors

Özgür AY-Ramazan BÖLÜK Hanife ALKAN-Mehmet Burak ÇAKIN

Yayın Kurulu/Editorial Board

Fatma S. KUTLAR OĞUZ - Orhan K.
TAVUKÇU Ali AKAR-Dursun Ali TÖKEL M.
Vefa NALBANT-Caner KERİMOĞLU Ülkü
ELİUZ-Mitat DURMUŞ Tuncay BÜLBÜL-
İsrafil BABACAN Mehmet Dursun ERDEM
Cemalettin KÖMÜRCÜ

Danışma Kurulu/Board of Advisory

Ahmet BURAN- Gürer GÜLSEVİN Turgut KARABEY-Mehmet AYDIN-
Ramazan KORKMAZ

Kaynakça Sorumluları/Persons for Bibliography Process

Süleyman Kaan YALÇIN Murat ŞENGÜL - Veysel İbrahim KARACA

Yabancı Dil Uzmanları

Yusuf AYDIN

Baskı Sorumluları/Persons for Print Process

Özgür AY - Onder SEZER

Dış Temsilciler Koordinatörü/General Coordinator of Foreign Editors

Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN

Dış Temsilciler/ Representative of Foreign Country

	Robert DANKOFF
USA	Marcel ERDAL-Zeki KARAKAYA
Germany	Fatih KEMİK
Greece	Yuu KURIBAYASHI
Japan	Bernt BRENDEMÖEN
Norway- Swedish	Fikret TURAN
England	Xhemile ABDÛ
Albania	Seadet SHİKHİYEVA
Central Asia	GÛlnar KOKUBASOVA
Kazakhstan	Ulanbek ALİMOV
Kyrgyzstan	Vusale MUSALİ
Azerbaijan	Cabbar İŞANKUL
Uzbekistan	Ahmet DEMİRTAŞ
Halab-Aleppo (Syria)	Öztürk EMİROĞLU
Poland	

Hakemler/ Referees

Prof. Dr. Marcel ERDAL	Frankfurt University
Prof. Dr. Han-woo CHOİ	Eurasia University
Prof. Dr. Bernt BRENDAMOEN	Oslo University
Prof. Dr. Robert DANKOFF	Univercity Of Chicago
Prof. Dr. Walter ANDREVS	Washington University
Prof. Dr. Ahat ÜSTÜNER	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet AKÇATAŞ	Uşak Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet BURAN	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN	Trakya Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet TAŞĞIN	Konya Üniversitesi
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU	Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Ali AKAR	Muğla Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Sinan BİLGİLİ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Ali YILDIRIM	Fırat Üniversitesi
Prof. Dr. Alimcan İNAYET	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Asiye Mevhibe COŞAR	Karadeniz Teknik Ü.
Prof. Dr. Atabey KILIÇ	Erciyes Üniversitesi
Prof. Dr. Avni GÖZÜTOK	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Cengiz ALYILMAZ	Atatürk Üniversitesi
Prof. Dr. Erdoğan BOZ	Eskişehir Osmangazi Ü.
Prof. Dr. Fazıl GÖKÇEK	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. Fikret TURAN	Manchester University
Prof. Dr. Filiz KILIÇ	Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü
Prof. Dr. Funda TOPRAK	Yıldırım Beyazıt Ü.
Prof. Dr. Gürer GÜLSEVİN	Ege Üniversitesi
Prof. Dr. H. Dilek BATİSLAM	Çukurova Üniversitesi
Prof. Dr. H. İbrahim DELİCE	Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Halûk Harun DUMAN	Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Hasan AKAY	Sakarya Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice AYNUR	Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Hatice ŞAHİN	Uludağ Üniversitesi

Prof. Dr. İ. Hakkı AKSOYAK

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

Prof. Dr. İlhan GENÇ

Prof. Dr. Kerime ÜSTÜNOVA

Prof. Dr. Mahmut KAPLAN

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Prof. Dr. Mehmet İNBAŞI

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Prof. Dr. Mehmet Mehdi ERGÜZEL

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ

Prof. Dr. Menderes COŞKUN

Prof. Dr. Metin AKKUŞ

Prof. Dr. M. Muhsin KALKIŞIM

Prof. Dr. Muhittin ELİAÇIK

Prof. Dr. Muhsine BÖREKÇİ

Prof. Dr. Mukim SAĞIR

Prof. Dr. Mustafa UĞURLU

Prof. Dr. Nebi ÖZDEMİR

Prof. Dr. Nurettin DEMİR

Prof. Dr. Nurettin ÖZTÜRK

Prof. Dr. Nurullah ÇETİN

Prof. Dr. O. Kemal TAVUKÇU

Prof. Dr. Osman YILDIZ

Prof. Dr. Öcal OĞUZ

Prof. Dr. Pervin ÇAPAN

Prof. Dr. Ramazan GÜLENDAM

Prof. Dr. Saadettin GÖMEÇ

Prof. Dr. Songül TAŞ

Prof. Dr. Şener DEMİREL

Prof. Dr. Yakup ÇELİK

Prof. Dr. Yaşar AYDEMİR

Prof. Dr. Zeki KARAKAYA

Prof. Dr. Zeki KAYMAZ

Ass. Prof. Yuu KURIBAYASHI

Doç. Dr. Abdullah İLGAZİ Doç.

Dr. Abdülhalim AYDIN Doç. Dr.

Adem BAŞIBÜYÜK Doç. Dr.

Adem ÖGER Doç. Dr. Ahmet

ŞİMŞEK Doç. Dr. Ahmet YİĞİT

Doç. Dr. Alaattin KARACA Doç.

Dr. Alparslan CEYLAN Doç. Dr.

Bahir SELÇUK Doç. Dr. Bayram

Ali KAYA Doç. Dr. Bekir ÇINAR

Doç. Dr. Bülent BAYRAM Doç.

Dr. Cafer ÇİFTÇİ Doç. Dr. Caner

KERİMOĞLU Doç. Dr. Celal

DEMİR Doç. Dr. Ercan ALKAYA

Doç. Dr. Erdal ŞAHİN Doç. Dr.

Erdoğan ERBAY Doç. Dr. Erhan

AYDIN Doç. Dr. Fatma AÇIK

Gazi Üniversitesi Ondokuz

Mayıs Ü. Dokuz Eylül

Üniversitesi Uludağ Üniversitesi

Fatih Üniversitesi Ondokuz

Mayıs Ü. Atatürk Üniversitesi

Atatürk Üniversitesi Nevşehir

Hacı Bektaş Veli Ü. Sakarya

Üniversitesi Fırat Üniversitesi

Süleyman Demirel Ü. Atatürk

Üniversitesi Karadeniz Teknik Ü.

Kırıkkale Üniversitesi Atatürk

Üniversitesi Erzincan Üniversitesi Girne	Doç. Dr. Mehmet Naci ÖNAL
Amerikan Ü. Hacettepe Üniversitesi	Doç. Dr. Mehmet TEMİZKAN
Hacettepe Üniversitesi Pamukkale Üniversitesi	Doç. Dr. Mehmet Vefa NALBANT
Ankara Üniversitesi Atatürk Üniversitesi	Doç. Dr. Mehmet ZAMAN
Süleyman Demirel Ü. Gazi Üniversitesi Muğla	Doç. Dr. Metin ARIKAN
Üniversitesi Çanakkale Onsekiz Mart Ü. Ankara	Doç. Dr. Mevlüt GÜLTEKİN
Üniversitesi İnönü Üniversitesi Fırat	Doç. Dr. Muammer Mete TAŞLIOVA
Üniversitesi Yıldız Teknik Üniversitesi Gazi	Doç. Dr. Muharrem DAŞDEMİR
Üniversitesi Goethe University Ege	Doç. Dr. Muharrem DAYANÇ
Üniversitesi Okayama University	Doç. Dr. Musa ÇİFÇİ
Dumlupınar Üniversitesi Fırat Üniversitesi	Doç. Dr. Mustafa ALKAN
Erzincan Üniversitesi Nevşehir Hacı Bektaş	Doç. Dr. Mustafa ÖZSARI
Veli Ü. Sakarya Üniversitesi Muğla Üniversitesi	Doç. Dr. Mümtaz SARIÇİÇEK
Yüzüncü Yıl Üniversitesi Atatürk Üniversitesi	Doç. Dr. Nergis BİRAY
Adıyaman Üniversitesi Sakarya Üniversitesi	Doç. Dr. Nesrin T. KARACA
Niğde Üniversitesi Kırklareli Üniversitesi	Doç. Dr. Osman GÜNDÜZ
Uludağ Üniversitesi Dokuz Eylül Üniversitesi	Doç. Dr. Salim ÇONOĞLU
Afyon Kocatepe Üniversitesi Fırat Üniversitesi	Doç. Dr. Sami KILIÇ
Marmara Üniversitesi Atatürk Üniversitesi	Doç. Dr. Şaban DOĞAN
Erciyes Üniversitesi Gazi Üniversitesi	Doç. Dr. Şahin KÖKTÜRK
Doç. Dr. Fatma Sabiha KUTLAR	Doç. Dr. Tarık ÖZCAN
Doç. Dr. Galip GÜNER	Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL
Doç. Dr. Gül TUNÇEL	Doç. Dr. Turgut TOK
Doç. Dr. Güray KIRPIK	Doç. Dr. Turhan ÇETİN
Doç. Dr. Hatice ŞİRİN USER	Doç. Dr. Ülkü ELİUZ
Doç. Dr. Hikmet KORAŞ	
Doç. Dr. Hüseyin GÜFTA	
Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK	
Doç. Dr. İsmail TAŞ	
Doç. Dr. Mehmet BEŞİRLİ	
Doç. Dr. Mehmet ÇOG	
Doç. Dr. Mehmet GÜMÜŞKILIÇ	
Doç. Dr. Mehmet KIRBIYIK	

Doç. Dr. Ülkü GÜRSOY

Doç. Dr. Yaşar ŞENLER

Doç. Dr. Yavuz BAYRAM

Doç. Dr. Yunus BALCI

Doç. Dr. Yusuf ÇETİNDAG

Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Doç. Dr. Mustafa GENCER

Doç. Dr. Nadir İLHAN

Doç. Dr. Osman KÖSE

Doç. Dr. Serkan ŞEN

Yrd. Doç. Dr. Abdullah KÖK Yrd. Doç. Dr. Abdullah ŞAHİN Yrd. Doç. Dr. Adem İŞCAN
Yrd. Doç. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ Yrd. Doç. Dr. Ahmet GÜNDÜZ Yrd. Doç. Dr. Ahmet Turan
SİNAN Yrd. Doç. Dr. Ali Emre ÖZYILDIRIM

Hacette Üniversitesi Erciyes Üniversitesi
Gazi Üniversitesi Gazi Üniversitesi Ege
Üniversitesi Niğde Üniversitesi Mustafa Kemal
Üniversitesi Adıyaman Üniversitesi Selçuk
Üniversitesi Çankırı Karatekin Ü. Karadeniz
Teknik Üniversitesi Fatih Üniversitesi Selçuk
Üniversitesi Muğla Üniversitesi Ege
Üniversitesi Pamukkale Üniversitesi Atatürk
Üniversitesi Ege Üniversitesi Niğde
Üniversitesi Hitit Üniversitesi Atatürk
Üniversitesi Eskişehir Osmangazi Ü. Uşak
Üniversitesi Gazi Üniversitesi Balıkesir
Üniversitesi Erciyes Üniversitesi Pamukkale
Üniversitesi Başkent Üniversitesi Atatürk
Üniversitesi Balıkesir Üniversitesi Fırat
Üniversitesi Abant İzzet Baysal Ü. Ondokuz
Mayıs Ü. Fırat Üniversitesi Nevşehir Hacı
Bektaş Veli Ü. Pamukkale Üniversitesi Gazi
Üniversitesi Karadeniz Teknik Ü. Gazi
Üniversitesi Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ondokuz

Mayıs Ü. Pamukkale Üniversitesi
Fatih Üniversitesi Pamukkale
Üniversitesi Abant İzzet Baysal
Ü. Fırat Üniversitesi Ondokuz
Mayıs Ü. Ondokuz Mayıs Ü.

Niğde Üniversitesi Atatürk
Üniversitesi
Gaziosmanpaşa Ü. Kilis 7
Aralık Üniversitesi Ahi
Evrans Üniversitesi Fırat
Üniversitesi Yıldız Teknik
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Ali YILDIZ

Yrd. Doç. Dr. Alpaslan OKUR

Yrd. Doç. Dr. Alpay Doğan YILDIZ

Yrd. Doç. Dr. Alptekin YAVAŞ

Yrd. Doç. Dr. Aydın KIRMAN

Yrd. Doç. Dr. Ayfer YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Bayram ÇETİNKAYA

Yrd. Doç. Dr. Cafer GARİPER

Yrd. Doç. Dr. Cahit BAŞDAŞ

Yrd. Doç. Dr. Cüneyt AKIN

Yrd. Doç. Dr. Dursun Ali TÖKEL

Yrd. Doç. Dr. Ebru Burcu YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Ekrem AYAN

Yrd. Doç. Dr. Ertuğrul AYDIN

Yrd. Doç. Dr. Esen DURMUŞ

Yrd. Doç. Dr. Fatih AYDIN

Yrd. Doç. Dr. Fatih USLUER

Yrd. Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY

Yrd. Doç. Dr. Filiz ÇOLAK

Yrd. Doç. Dr. Funda KARA

Yrd. Doç. Dr. Gökhan ARI

Yrd. Doç. Dr. Halil ERDEMİR

Yrd. Doç. Dr. Halit KARATAY

Yrd. Doç. Dr. Hasan BAKTIR

Yrd. Doç. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Yrd. Doç. Dr. Huriye ALTUNER

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin DOĞRAMACIOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Kahraman MUTLU

Yrd. Doç. Dr. İbrahim KOPAR

Yrd. Doç. Dr. İlyas YAZAR

Yrd. Doç. Dr. İsmet ŞANLI

Yrd. Doç. Dr. Kadir GÜLER

Yrd. Doç. Dr. Kürşat ÖNCÜL

Yrd. Doç. Dr. M. Fatih KANTER

Yrd. Doç. Dr. Mehmet EKİZ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet SOĞUKÖMEROĞULLARI

Yrd. Doç. Dr. Mesut TEKŞAN

Yrd. Doç. Dr. Mitat DURMUŞ

Yrd. Doç. Dr. Murat KACIROĞLU

Yrd. Doç. Dr. Murat ÖZŞAHİN

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL

Yrd. Doç. Dr. Musa Şamil YÜKSEL

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa ERTÜRK

Yrd. Doç. Dr. Mustafa
ÜSTÜNOVA

Yrd. Doç. Dr. Mutlu DEVECİ

Yrd. Doç. Dr. Muvaffak DURANLI

Yrd. Doç. Dr. Mücahit COŞKUN

Yrd. Doç. Dr. Nafi YALÇIN

Yrd. Doç. Dr. Nedim BAKIRCI

Yrd. Doç. Dr. Nesime CEYHAN

Yrd. Doç. Dr. Nurullah ULUTAŞ

Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan DURMUŞ

Yrd. Doç. Dr. Ömer Faruk
SÖNMEZ

Yrd. Doç. Dr. Önder SEZER

Yrd. Doç. Dr. Özgür AY

İstanbul Arel Üniversitesi

Sakarya Üniversitesi

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Çanakkale Onsekiz Mart Ü. Ordu

Üniversitesi Gazi Üniversitesi

Afyon Kocatepe Üniversitesi

Süleyman Demirel Ü. Muğla

Üniversitesi Afyon Kocatepe

Üniversitesi Ondokuz Mayıs Ü.

İnönü Üniversitesi Muğla

Üniversitesi Doğu Akdeniz Ü.

Fırat Üniversitesi Karabük

Üniversitesi TOBB Üniversitesi

Erzincan Üniversitesi Uşak

Üniversitesi Atatürk

Üniversitesi Aksaray

Üniversitesi Celal Bayar

Üniversitesi Abant İzzet Baysal

Ü. Erciyes Üniversitesi Mehmet

Akif Ersoy Ü. Niğde Üniversitesi Kilis 7 Aralık
Üniversitesi Afyon Kocatepe Üniversitesi
Atatürk Üniversitesi Dokuz Eylül Üniversitesi
Eskişehir Osmangazi Ü. Dumlupınar
Üniversitesi Kafkas Üniversitesi Ardahan
Üniversitesi Niğde Üniversitesi Gaziantep
Üniversitesi Ç. Onsekiz Mart Ü Kafkas
Üniversitesi Bozok Üniversitesi Uşak
Üniversitesi Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü. Ege
Üniversitesi Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Muğla Üniversitesi Uludağ Üniversitesi Fırat
Üniversitesi Ege Üniversitesi Karabük
Üniversitesi Melikşah Üniversitesi Niğde
Üniversitesi Gaziosmanpaşa Üniversitesi Muş
Alparslan Üniversitesi Trakya Üniversitesi
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Uşak Üniversitesi
Uşak Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Özlem NEMUTLU

Yrd. Doç. Dr. Refika ALTIKULAÇ DEMİRDAĞ
Yrd. Doç. Dr. Rıdvan CANIM

Yrd. Doç. Dr. Salim ÇONOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Sedat MADEN

Yrd. Doç. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN

Yrd. Doç. Dr. Selma BAŞ

Yrd. Doç. Dr. Sema ÇETİN BAYCANLAR

Yrd. Doç. Dr. Sema ÖZHER KOÇ

Yrd. Doç. Dr. Serdar Uğurlu

Yrd. Doç. Dr. Seval ŞAHİN GÜMÜŞ

Yrd. Doç. Dr. Seyit Battal UĞURLU

Yrd. Doç. Dr. Sezai COŞKUN

Yrd. Doç. Dr. Sibel ÜST

Yrd. Doç. Dr. Soner AKPINAR

Yrd. Doç. Dr. Süleyman Kaan YALÇIN

Yrd. Doç. Dr. Süleyman SOLMAZ

Yrd. Doç. Dr. Şevkiye KAZAN

Yrd. Doç. Dr. Şeyma
BÜYÜKKAVAS KURAN

Yrd. Doç. Dr. Tacettin ŞİMŞEK

Yrd. Doç. Dr. Tuba Işınsu İSEN-
DURMUŞ

Yrd. Doç. Dr. Tuğça Poyraz
TACOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Türkan GÖZÜTOK

Yrd. Doç. Dr. Yasemin MUMCU
AY

Yrd. Doç. Dr. Yunus AYATA

Yrd. Doç. Dr. Zehra GÖRE

Yrd. Doç. Dr. Zeki ÇEVİK

Dr. İlyas KARABIYIK Dr. Nezir
TEMUR

Celal Bayar Üniversitesi Aksaray
Üniversitesi Atatürk Üniversitesi
Balıkesir Üniversitesi Giresun
Üniversitesi Giresun Üniversitesi
Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Çukurova Üniversitesi Osmaniye
Üniversitesi Sakarya Üniversitesi
Mimar Sinan -GS Ü. Yüzüncü Yıl
Üniversitesi Fatih Üniversitesi
Yıldırım Beyazıt Ü. Eskişehir
Osmangazi Ü. Fırat Üniversitesi
Pamukkale Üniversitesi Mehmet
Akif Ersoy Ü. Ondokuz Mayıs Ü.
Atatürk Üniversitesi TOBB
Ekonomi ve Tek. Ü. Hacettepe
Üniversitesi Karabük
Üniversitesi Adnan Menderes Ü.
Cumhuriyet Üniversitesi Selçuk

Üniversitesi Balıkesir Üniversitesi
BU SAYININ HAKEMLERİ

Erzincan Üniversitesi Gazi
Üniversitesi

Prof. Dr. Ali Osman UYSAL

Prof. Dr. Ayşe ÇAYLAK TÜRKER

Prof. Dr. Gül TUNÇEL

Prof. Dr. İbrahim TELLİOĞLU

Prof. Dr. Kasım İNCE

Prof. Dr. Mehmet Dursun ERDEM

Doç. Dr. Ali MEYDAN

Doç. Dr. Ali Murat AKTEMUR

Doç. Dr. Davut KILIÇ

Doç. Dr. Erdal ESER

Doç. Dr. Fatma BÜYÜKKARCI YILMAZ

Doç. Dr. H. Ahmet ARSLANTÜRK

Doç. Dr. H. Sibel NALAN

Doç. Dr. Güray KIRPIK

Doç. Dr. Hüseyin MUSMAL

Doç. Dr. İlhan EKİNCİ

Doç. Dr. İlyas GÖKHAN

Doç. Dr. İsmail ARSLAN

Doç. Dr. Kasım KARAMAN

Doç. Dr. Mehmet KÇER

Doç. Dr. Mehmet ÇOG

Doç. Dr. Muammer Mete TAŞLIOVA

Doç. Dr. Murat ÇERKEZ

Doç. Dr. Mustafa ALKAN

Doç. Dr. Mustafa ÖZER

Doç. Dr. Nurşen ÖZKUL FINDIK

Doç. Dr. Recep DÜNDAR

Doç. Dr. Selim Hilmi ÖZKAN

Doç. Dr. Süleyman ÖZBEK

Doç. Dr. Tuncay BÜLBÜL

Doç. Dr. Veli ÜNSAL

Doç. Dr. Yusuf KILIÇ

Doç. Dr. Yaşar ZETİN

Yrd. Doç. Dr. Ahmet Serdar AYTAÇ

Yrd. Doç. Dr. Ahmet YURTSEVEN

Yrd. Doç. Dr. Aydın BEDEN

Yrd. Doç. Dr. Ayřegül KOYUNCU OKCA

Yrd. Doç. Dr. Bariř ÇİFTÇİ

Yrd. Doç. Dr. Ceren NAL

Yrd. Doç. Dr. Derya YILMAZ

Yrd. Doç. Dr. Ebru GHER

Yrd. Doç. Dr. Emre ZřAHİN

Yrd. Doç. Dr. Ercan ÇAĞLAYAN

Yrd. Doç. Dr. Erinç Erdal YILDIRIM

Yrd. Doç. Dr. Esmā Z

Yrd. Doç. Dr. Esra SAĞLIK

Yrd. Doç. Dr. Eyup şİMşEK

Yrd. Doç. Dr. Faruk DOĞAN

Yrd. Doç. Dr. Fatih MÜDERRİSOĞLU

Yrd. Doç. Dr. Fevzi RENÇBER

anakkale Onsekiz Mart niversitesi

anakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Pamukkale Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Atatürk Üniversitesi

Fırat Üniversitesi

Cumhuriyet Üniversitesi

Boğaziçi Üniversitesi

İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Adnan Menderes Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Selçuk Üniversitesi

Ordu Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Balıkesir Üniversitesi

Erciyes Üniversitesi

Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Karadeniz Teknik Üniversitesi

Hitit Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Bahçeşehir Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

İnönü Üniversitesi

Yıldız Teknik Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Ü.

Ahi Evran Üniversitesi

Pamukkale Üniversitesi

Ahi Evran Üniversitesi

Harran Üniversitesi

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Akdeniz Üniversitesi

Pamukkale Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Celal Bayar Üniversitesi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi

Namık Kemal Üniversitesi

Muş Alparslan Üniversitesi

Bülent Ecevit Üniversitesi

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Atatürk Üniversitesi

Kırklareli Üniversitesi

Hacettepe Üniversitesi

Şırnak Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Filiz ÇOLAK

Yrd. Doç. Dr. H. Kamil BİÇİCİ

Yrd. Doç. Dr. Halide ASLAN

Yrd. Doç. Dr. Halil ÇETİN

Yrd. Doç. Dr. Hasan Hüseyin KILINÇ

Yrd. Doç. Dr. Hicran Hanım HALAÇ

Yrd. Doç. Dr. Huriye ALTUNER

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin KAYHAN

Yrd. Doç. Dr. Mehmet EKİZ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet GÜRLEK

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait DİLEK

Yrd. Doç. Dr. Muhammet GÖRÜR

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Ali KÖROĞLU

Yrd. Doç. Dr. Muharrem ÖZTEL

Yrd. Doç. Dr. Murat ŞENGÜL

Yrd. Doç. Dr. Nevzat TOPAL

Yrd. Doç. Dr. Nurullah KARTA

Yrd. Doç. Dr. Osman MUTLUEL

Yrd. Doç. Dr. Oktay KIZILKAYA

Yrd. Doç. Dr. Ökkeş Hakan ÇETİN

Yrd. Doç. Dr. Özlem BAŞARIR

Yrd. Doç. Dr. Ramazan UYKUR

Yrd. Doç. Dr. Samettin BAŞOL

Yrd. Doç. Dr. Serdar GENÇ

Yrd. Doç. Dr. Savaş SERTEL

Yrd. Doç. Dr. Serdar YAVUZ

Yrd. Doç. Dr. Sibel ÜST

Yrd. Doç. Dr. Sultan Murat TOPÇU

Yrd. Doç. Dr. Süleyman TURAN

Yrd. Doç. Dr. Zeki ÇEVİK

Dr. Bülent İŞLER Dr. Hakan ÖZTÜRK

Uşak Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Ankara Üniversitesi

Çankırı Karatekin Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Anadolu Üniversitesi

Niğde Üniversitesi

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Niğde Üniversitesi

İstanbul Üniversitesi

Atatürk Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

Gümüşhane Üniversitesi

Kırklareli Üniversitesi

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi

Niğde Üniversitesi

Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Abant İzzet Baysal Üniversitesi

Kafkas Üniversitesi

Gazi Üniversitesi

İnönü Üniversitesi

Celal Bayar Üniversitesi

Gaziosmanpaşa Üniversitesi

Balıkesir Üniversitesi

Tunceli Üniversitesi

Adıyaman Üniversitesi

Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Erciyes Üniversitesi

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi

Balıkesir Üniversitesi

Gazi Üniversitesi Fırat Üniversitesi

Editörden..

Değerli bilim insanları,

Turkish Studies Dergisinin Aralık 2014 sayısını Türk-İslam Sanatı ve özellikle Osmanlı sanatı çalışmaları başta olmak üzere Sanat Tarihi bilimine önemli eserler kazandıran hocamız Prof. Dr. Hakkı ACUN armağanı olarak yayımlamanın gururu içindeyiz.

Prof. Dr. Hakkı Acun, mesleki hayatı boyunca ciddi, disiplinli ve sistematik çalışmaları ile kendinden sonra gelen kuşaklara örnek bir bilim adamı olmuştur. Mimarî eserlere yönelik çalışmaları yanı sıra şehircilik tarihi ve sanat tarihinin değişik alanlarına yönelik araştırmaları ile de Türk kültürünün ne kadar zengin, ne kadar ince bir düşüncenin ürünü olduğunu ortaya koyarak bizlere farklı bir bakış açısı kazandırmıştır. Ayrıca birçok kurum ve kuruluşta çeşitli görevlerde bulunarak mesleki bilgi ve deneyimlerini sürekli geliştirmiş ve birikimlerini sanat tarihi ve eğitim dünyasının hizmetinde değerlendirmiştir.

Prof. Dr. Hakkı Acun, Gazi Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nün yapılanmasında ve gelişiminde önemli rol oynamış, lisans, yüksek lisans ve doktora seviyesinde yüzlerce öğrenci yetiştirmiş bir bilim adamıdır.

Türk Sanatına önemli katkılar sağlayan saygıdeğer hocamız, sergilediği bilimsel kişiliği yanında insanlarla olan ilişkilerinde de mütevazı, hoşgörülü ve pozitif yapısı ile yine örnek bir kişilik olmuştur.

Sanat Tarihi Araştırmaları: Kültürel Kimlikte Gelenek, Çeşitlilik ve Değişim Prof. Dr. Hakkı Acun'a Armağan isimli Turkish Studies Dergisi'nin bu sayısında birbirinden değerli 64 makale yer almaktadır. Makaleler, öncelikle editörlerin kontrolünden geçerek İngilizce hakemi ve iki alan hakemine incelenmesi için gönderilmiş, olumlu raporlardan sonra yayımlanmıştır.

Hocamıza armağan sayısını hazırlayarak bu vefa borcumuzu bir parça ödeme imkânı sağlayan Turkish Studies dergisi ekibine, yazarlarımıza ve hakemlerimize en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Doç. Dr. Murat ÇERKEZ Yrd. Doç. Dr.

Muhammet GÖRÜR Dr. Bülent İŞLER

Bu sayının oluşmasına katkı sağlayan değerli hocalarımıza çok teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Gül Tunçel (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet İbrahimgil (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Dursun Erdem (Nevşehir Üniversitesi)

Prof. Dr. Nurşen Özkul Fındık (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Sevay Atılğan (Gazi Üniversitesi)

Doç. Dr. Murat Çerkez (Gazi Üniver sitesi)

Yrd. Doç. Dr. Sibel Üst (Yıldırım Beyazıt Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Seyfi Başkan (Gazi Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Muhammet Görür (Gazi Üniversitesi)

Yrd. Doç. Dr. Demet Örnek (Gazi Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Hakan Çetin (Gazi Üniversitesi)
Yrd. Doç. Dr. Kamil Biçici (Gazi Üniversitesi)
Öğr. Gör. Dr. Bülent İşler (Gazi Üniversitesi)
Öğr. Gör. Filiz Canyurt (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Nesrin Aydoğan İşler (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Semra Palaz Yıldırım (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Betül Özcan Balkır (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Bahar Özdemir (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Deniz Saban (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Şule Yılmaz (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Saliha Bozer Bayraktar (Gazi Üniversitesi)
Araş. Gör. Funda Naldan (Gazi Üniversitesi)

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

PROF. DR. HAKKI ACUN'UN HAYATI VE BİLİMSEL KİŞİLİĞİ **Murat ÇERKEZ**

I-XXXI

SANAT TARİHİ ARAŞTIRMALARI: KÜLTÜREL KİMLİKTE GELENEK, ÇEŞİTLİLİK VE DEĞİŞİM **Filiz YENİŞEHİRLİOĞLU** 1-3

İSTANBUL KOCA RAGİB PAŞA KÜTÜPHANESİ CAMLARI ARKEOMETRİK ANALİZLERİ
ARCHAEOMETRICAL ANALYSES OF ISTANBUL KOCA RAGİB PASHA

LIBRARY GLASSES Ali Akın AKYOL Yusuf
Kağan KADIOĞLU Üzlifat ÖZGÜMÜŞ Serra
KANYAK **5-17**

MANİSA'DA HAFSA SULTAN DÂRÜŞŞİFASI (BÎMARHANESİ) *HAFSA SULTAN HOSPITAL [DARUSH SHIFA] IN MANISA* **Mustafa ALKAN**

KONYA ALÂEDDİN CAMİSİ'NİN KORUNMASINA YÖNELİK GİRİŞİMLER

(1889-1897)

initiatives for preservation of alâeddin mosque in konya
(1889-1897) **Remzi AYDIN**

33-60

MUĞLA MÜZESİ'NDEKİ MİMARİ TASVİRLİ GÜLABDAN 'the rosewater sprinkler with the
architectural depiction'

IN THE MUĞLA MUSEUM **Ayhan GÖKBEN**
61-75

TİMURLU MİMARLIĞINDA ÇİNİ SÜSLEME HAKKINDA BİR DEĞERLENDİRME AN EVALUATION ON THE
TILE DECORATION IN THE TIMURID

ARCHITECTURE **Seyfi BAŞKAN** 77-95

FERDİNAND ARNODİN'İN CİSR-İ HAMİDİ VE ÇEVRE YOLU PROJESİ'NDEKİ ORYANTALİST
UNSURLAR ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER THE EVALUATIONS ON THE ORIENTALIST
ELEMENTS IN THE CİSR-I HAMIDI (HAMIDIYE BRIDGE) AND BY-PASS PROJECT OF
FERDINAND

ARNODİN Ahmet Ali BAYHAN **97-114**

ANKARA VAKIF ESERLERİ MÜZESİNDE SERGİLENEN CAMİ SAATLERİNİN SANAT TARİHİ AÇISINDAN
İNCELENMESİ ANKARA MUSEUM OF FOUNDATIONAL WORKS IN THE MOSQUE CLOCKS BE
EXAMINED IN TERMS OF ART HISTORY **H. Kamil Biçici** 115-147

ZARA ESKİ MEZARLIKTAKİ OSMANLI DÖNEMİ MEZAR TAŞLARI OTTOMAN GRAVE STONES IN OLD
GRAVEYARD OF ZARA **Ebru BİLGET FATAHA Turgay YAZAR M. Hilmi ARIÇ** 149-201

FENA-BEKA TELAKKİSİ MUVACEHESİNDE OSMANLI DÖNEMİ VE GÜNÜMÜZDE ŞEHRİN VE
MİMARİNİN ŞEKİLLENMESİNE DAİR BAZI

MÜLAHAZALAR

SOME THOUGHTS ON FORMING OF CITY AND ARCHITECTURE IN OTTOMAN PERIOD AND
IN TODAY IN ACCORDANCE WITH VIEWPOINT OF TEMPORARY-ETERNAL **Hayati BİNLER**

SAFRANBOLU ÇEŞMELERİ ÜZERİNE TİPOLOJİK BİR YAKLAŞIM A *TYPOLOGICAL APPROACH TO THE SAFRANBOLU FOUNTAINS* **A.Esra BÖLÜKBAŞI ERTÜRK** 233-251

KONSTANTİN MONOMAKHOS TACI VE MACAR KRALİYET TACI *KONSTANTIN MONOMAKHOS' CROWN AND HUNGARIAN ROYAL*

CROWN Yılmaz BÜKTEL

253-269

TÜRKİYE'DE KORUMACILIK VE KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI

KORUMA BİLİNCİNİN GELİŞİMİ: 1938-1960 DÖNEMİ EVOLUTION OF CULTURAL AND NATURAL HERITAGE CONSERVATION CONSCIOUSNESS IN TURKEY: 1938-1960 PERIOD

Nimet CANDAS KAHYA Ayşe SAĞSÖZ Selda AL
271-286

BYZANTINE ARCHITECTURAL SCULPTURE FROM RHODIUS VALLEY

IN THE HELLESPONTUS hellespontusdaki rhodius vadisinden bizans mimari **PLASTİKLERİ** Ayşe ÇAYLAK TÜRKER **287-299**

ANKARA ETNOGRAFYA MÜZESİ 8283 NOLU KIYAFET ALBÜMÜ: OSMANLI MODASINDAN İZLER
ANKARA ETNOGRAPHY MUSEUM CLOTHES' ALBUM INVENTORY N. 8283: TRACES FROM OTTOMAN FASHION **Ökkeş Hakan ÇETİN** 301-314

VAKFİYELERE GÖRE 15. - 19. YÜZYILLARDA İSTANBUL'DA EV TANIMLARINA İLİŞKİN BİR DEĞERLENDİRME AN EVALUATION FOR THE HOUSE DESCRIPTION IN ISTANBUL DURING THE 15TH - 19TH CENTURIES ACCORDING TO THE ENDOWMENTS
DEEDS Nilgün ÇEVİRİMLİ **315-333**

KAYSERİ'NİN GESİ BELDESİ, KÜÇÜK BÜRÜNGÜZ(SUBAŞI) KÖYÜ İLE AĞIRNAS VADİSİ'NDEKİ BİZANS DÖNEMİNE AİT SİVİL-ZİRAİ KAYA

YAPILARI

BYZANTINE CIVIL- AGRICULTURAL ROCK-HEWN STRUCTURES IN THE SUBASI VILLAGE OF KUCUKBURUNGUZ, IN THE VICINITY OF GESI AND AGIRNAS VALLEY IN KA YSERI **Nilay ÇORAĞAN KARAKAYA** 335-358

ESKİ YUNAN YAZININDAN İKİ EKPHRASİS ÖRNEĞİ- HOMEROS'UN "AKHİLLEUS'UN KALKANI" İLE HESİODOS'UN "HERAKLES'İN KALKANI" NİN KARŞILAŞTIRILMASI *TWO ECPHRASIS SAMPLES FROM ANCIENT GREEK LITERATURE HOMER'S "THE SHIELD OF ACHILLES" & HESIOD'S "THE SHIELD OF*

HERACLES" Didem DEMİRALP **359-370**

KUTSAL BİR ZAMAN DİLİMİ OLARAK NOEL RİTÜELİNİN KUTLAMA

GELENEKLERİ "ALMAN LUTERYANLAR ÖRNEĞİ" CELEBRATION TRADITIONS OF CHRISTMAS RITUAL AS A SACRED TIME PART IN GERMAN LUTHERAN **İlbey DÖLEK** 371-390

BEYLİKLER DÖNEMİ KÜLTÜR ORTAMINDAN BİR KESİT SOME CONSIDERATIONS ON THE CULTURAL MILIEU OF THE PRINCIPALITIES **Aynur DURUKAN** 391-502

ANTALYA KALEİÇİ HANIMAĞA KONAĞI KALEMİŞİ SÜSLEMELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME A *REVIEW ON STENCILED DECORATIONS OF HANIMAGA MANSION IN*

KALEİÇİ ANTALYA A.Şevki DUYMAZ Doğan DEMİRCİ 503-530

MİMAR İLYASTN MİMARBAŞI DAVUD AĞAYA MEDİNE'DEN GÖNDERDİĞİ MEKTUP the letter sent by architect İlyas the chief architects davud ağa from medina **ABDULKADİR DÜNDAR** 531-540

1960-80 CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARLIĞI 1960-80 REPUBLICAN PERIOD OF TURKISH ARCHITECTURE Derya ELMALI ŞEN Reyhan MİDİLLİ SARI Ayşe SAĞSÖZ Selda AL 541-556

ANKARA HACI BAYRAM CAMİSİ ONARIMLARI ÜZERİNE ON THE RESTORATIONS OF ANKARA HACI BAYRAM MOSQUE

Bekir ESKİCİ

557-576

OSMANLI HAMAM MİMARİSİNE KARABÜK ESKİPAZAR'DAN YENİ

ÖRNEKLER II

NEW EXAMPLES OF OTTOMAN BATH ARCHITECTURE FROM ESKİPAZAR KARABÜK İİ **Lütfiye GÖKTAŞ KAYA** 577-596

ÇANKIRI TAŞ MESCİT 2011 YILI KAZISI

çankırı taş mescit (stone mascid) excavation of the year
2011

Muhammet GÖRÜR

597-614

KOSOVA'DA MEŞHED-İ HÜDAVENDİĞÂR VE İLK DEVİR OSMANLI

MİMARİSİNDE TÜRBE GELENEĞİ MASHHAD-ı hüdavendığâr in kosovo and tradition of
the TOMB OF FIRST IN OTTOMAN ARCHITECTURE **HAMZA GÜNDOĞDU**
615-638

TÜRK DÖNEMİ MANİSA KENTİ VE DÜŞÜNDÜRDÜKLERİ *IMPRESSIONS OF MANISA DURING TURKISH PERIOD* **Sema GÜNDÜZ KÜSKÜ**

639-656

SİRBİSTAN'DA OSMANLI MİMARİSİ ÜZERİNE GENEL BİR DEĞERLENDİRME *GENERAL OVERVIEW OF THE OTTOMAN ARCHITECTURE IN SERBIA* **Mehmet Zeki İBRAHİMGİL**

657-666

UŞAK/ULUBEY'DEKİ OSMANLI DÖNEMİ MİMARİSİNE DAİR *ON THE OTTOMAN ARCHITECTUREIN UŞAK/ULUBEY* **Kasım İNCE**

667-696

ORTA LİKYA'DAKİ KARABEL YERLEŞİMİNDE TARIMSAL ÜRETİME YÖNELİK MİMARİ BULGULAR
ARCHITECTURAL FINDINGS REGARDING AGRICULTURAL PRODUCTION OF KARABEL
SETTING IN MIDDLE LYCIA **Bülent İŞLER** 697-714
SOMA HIZIR BEY (ÇARŞI) CAMİİ DUVAR RESİMLERİ ÜZERİNE BİR

DEĞERLENDİRME an review on soma hızır bey (çarşı) mosque murals **DİLEK KARAAZİZ ŞENER** 715-738

THE FOREIGN POLICY OF JAPAN ACCORDING TO THE ANNUAL REPORT OF TURKEY'S TOKYO EMBASSY 1933 *TÜRKİYE'NİN TOKYO ELÇİLİĞİ SENELİK RAPORUNA GÖRE JAPONYA'NIN DIŞ POLİTİKASI - 1933* **Gülşah KURT GÜVELOĞLU** 739-747

SULTAN II. SELİM'İN BANİLİK FAALİYETLERİ *CONSTRUCTION ACTIVITIES OF SULTAN SELİM II* **Fatih MÜDERRİSOĞLU** 749-773

ERZİNCAN BAKIRCILIĞI *ERZINCAN COPPERSMITH* **Funda NALDAN**
775-796

TÜRK EL SANATLARI İÇERİSİNDE SİGARA AĞIZLIKLARI VE TABAKALARININ YERİ VE ÖNEMİ *THE IMPORTANCE AND PLACE OF CIGARETTE HOLDERS AND CASES WITHIN TURKISH CRAFTS* **Demet ÖRNEK** 797-807

EDİRNE SARAYI (SARAY- I CEDÎD- İ ÂMİRE)'NDAN GÜNÜMÜZE

ULAŞABİLEN YAPILAR HAKKINDA THE BUILDINGS OF THE OTTOMAN IMPERIAL PALACE IN EDİRNE WHICH HAS BEEN REMAINED **Mustafa ÖZER**
809-836

19. YY OSMANLI MİMARİSİNDEKİ ORYANTALİZMİN ENDÜLÜS KAYNAĞI VE SİRKECİ GARININ DEĞERLENDİRİLMESİ *ANDALUSIAN SOURCE OF ORIENTALISM IN THE 19TH CENTURY OTTOMAN ARCHITECTURE AND ANALYSIS OF SIRKECI TRAIN STATION* Meltem ÖZKAN ALTINÖZ **837-852**

İLK TÜRK KADIN HEYKELTİRAŞ: SABİHA ZİYA BENGÜTAŞ *THE FIRST FEMALE SCULPTOR: SABIHA ZIYA BENGÜTAŞ* **Halil ÖZYİĞİT** 853-866

BÜYÜK SELÇUKLU SULTANI MELİK ŞAHİN DİYARBAKIR'DA YAPTIRDIĞI ZAFER ANITI İKİ BURCA İKONOGRAFİK YAKLAŞIM *ICONOGRAPHIC APPROACH TO DİYARBAKIR'S TWO MONUMENTAL VICTORY TOWERS MADE BY MALİK SHAH THE SULTAN OF GREAT*

Canan PARLA

SELJUK

867-884

*KAPPADOKIA BÖLGESİNDEKİ (ÖZELLİKLE KAYSERİ VE ÇEVRESİNDEKİ) OSMANLI DÖNEMİ
HİRİSTİYAN DİNİ MİMARİSİ* CHRISTIAN RELIGIOUS ARCHITECTURE OF THE OTTOMAN
PERIOD IN CAPPADOCIA REGION (ESPECIALLY IN KAYSERİ AND AROUND)

M. Sacit PEKAK

885-928

KARS'TA BİR ORTAÇAĞ ERMENİ KİLİSESİ: TAYLAR KİLİSE a medieval armenian church in
kars: "taylar church"

Güner SAĞIR

929-940 1938-1960 YILLARI ARASI CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARLIĞI 1938-1960
REPUBLICAN PERIOD OF TURKISH ARCHITECTURE

Ayşe SAĞSÖZ Reyhan MİDİLLİ SARI Derya ELMALI ŞEN Selda AL
941-955

SELÇUKLU DÖNEMİNDE SİYASİ VE BANİ KİMLİĞİ İLE ZEYNEDDİN

BEŞÂRE

zeyneddîn beşâre with his political and patron identity in

SELJUK PERIOD Nermin ŞAMAN DOĞAN **957-976**

ANİ ŞEHİR SURLARI, KORUNMA SORUNLARI VE ÇÖZÜME YÖNELİK

ÖNERİLER

ANI CITY WALLS, PRESERVATION PROBLEMS AND SUGGESTIONS FOR

THE SOLUTION Yaşar Selçuk ŞENER **977-990**

SELÇUKLU KÜLTÜRÜNDE KADININ KONUMU: SANAT ESERLERİNDEN HAREKETLE KARŞILAŞTIRMALI
BİR DEĞERLENDİRME *WOMEN STATUS IN SELJUK CULTURE: A COMPARATIVE ASSESMENT
ACCORDING TO ART WORKS* Başak Burcu TEKİN

991-1008

TÜRK-İSLAM SANATINDA TESBİH ÜZERİNE NOTLAR NOTES ON THE ART OF TURKISH-ISLAMIC PRAYER BEADS **Kemal Hakan TEKİN**

1009-1018

KONYA'DA BULUNAN YİVLİ VE DÜĞÜM MOTİFLİ SÜTUNLAR FLUTED AND KNOTTED COLUMNS AT KONYA **Çiğdem TEMPLE** 1019-1021

YOZGAT-AKDAĞMADEN REDİF TEŞKİLATI DEBBOY BİNASI "debboy" building of "redif" organization in akdağmaden in **YOZGAT** Sultan Murat TOPÇU

1023-1038

ANADOLU'DAN KÜREVÎ-KONİK KAP ÖRNEKLERİ SPHEROCONICAL VESSEL SAMPLES FROM ANATOLIA **Gül TUNÇEL** 1039-1062

MUSUL ZENGİ ATABEGİ II. SEYFEDDİN GÂZİ'NİN (565-576/1170-1180), ATHENA BETİMLİ SİKKELERİ THE COINS IN ATHENA TYPE BELONG TO SEYFEDDİN GÂZÎII, MOSUL ZENGİD ATABEQ (565-576/1170-1180) **Ramazan UYKUR** 1063-1074

ÇANAKKALE'DE BAZI GEÇ OSMANLI DÖNEMİ HAMAMLARI SOME LATE OTTOMANHAMAMSIN ÇANAKKALE **Ali Osman UYSAL**

1075-1106

18. YÜZYILDAN AHŞAP DİREKLİ İKİ CAMİ TWO WOODEN-PILLARED MOSQUES FROM 18TH CENTURY Zekiye UYSAL

1107-1123

İNAS VE SANAYİ-İ NEFİSE MEKTEBİ'NİN İLK KADIN HEYKELTRAŞLARI THE FIRST FEMALE SCULPTORS OF INAS AND THE SCHOOL OF FINE ARTS (Sanayi-i Nefise Mektebi) **Derya UZUN AYDIN**

1125-1139

İBRAHİM MÜTEFERRİKA MATBAASI'NDA BASILAN ESERLERİN KİTAP SANATLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ

AN EXAMINATION OF THE WORKS PRINTED IN THE İBRAHİM
MÜTEFERRİKA printing house on the perspective of books
ART

Bahattin YAMAN Keziban GÜNDÜZ

1141-1155

HAZRO ULU CAMİİ *HAZRO ULU CAMİİ* İrfan YILDIZ

1157-1182

D O S Y A A R K A S I

İNGİLİZ VE CUMHURİYET ARŞİV BELGELERİ İŞİĞİNDA 6-7 EYLÜL

OLAYLARI

SEPTEMBER 6-7 EVENTS AT THE LIGHT OF BRITISH AND REPUBLIC
ARCHIVE DOCUMENTS *Cengiz ATLI* 1183-1197

HARP TARİHİ YAZIMINA DAİR ÖZGÜN BİR YAKLAŞIM: OSMAN SENAÎ

BEY

A GENUINE APPROACH TO WRITE A HISTORY OF WARFARE: MR. OSMAN SENAÎ *Necdet
AYSAL*
1199-1220

ANTAKYA HAÇLI PRENSLİĞİ'NDE FOULQUE DE ANJOU DÖNEMİ

(M.S. 1131-1136)

ANTIOCH CRUSADER PRINCIPALITY AT THE REIGN OF FOULQUE DE ANJOU (1131-1136
A.D.) *Gürhan BAHADIR*
1221-1238

CUMHURİYET HALK PARTİSİ'NİN "EGE VAZİFE GEZİSİ" VE 1959 YILI

UŞAK-İZMİR OLAYLARI the "aegean tour of political duty" of THE REPUBLICAN
people's party and uşak-izmir incidents in 1959 *FEVZİ ÇAKMAK*

1239-1258

BULGARİSTAN'IN ÜÇ DÖNEMİNDE YAŞAYAN MÜMİN ÖZER'İN ANILARI

(1927-1950)

THE MEMORIES MUMIN OZER WHO EXPERIENCED THE THREE DIFFERENT PERIODS OF
BULGARIA (1927-1950) **Zeki ÇEVİK** 1259-1280

TAPINAK-MEDENİYET İLİŞKİSİ TEMPLE- CIVILIZATION RELATIONSHIP

Mehmet ÖZMENLİ

1281-1292

SARAY KADINLARI'NIN OSMANLI DEVLET YÖNETİMİNDE ÇEŞİTLİ

İŞLEVLERİ

the royal women's various functions in the ottoman state
ADMINISTRATION **Mehmet TAŞ**
1293-1312

HARP TARİHİ YAZIMINA DAİR ÖZGÜN BİR YAKLAŞIM: OSMAN SENAİ BEY*

*Necdet AYSAL***

ÖZET

İnsanlık tarihinde yüzyıllar boyunca harp, uluslararası ilişkilerde diplomatik yollardan çözölemeyen sorunları, sonuca bağlamak için kullanılan meşru bir adım olarak kabul edilmiştir. Bu bağlamda devletlerarasında meydana gelen harplerin nedenlerinin, tarafların ulusal ve özellikle askeri güçlerinin, savaş içinde yapılan muharebelerin ve bunların askeri sonuçlarının incelenmesi, Harp Tarihinin çalışma konuları arasında yer almaktadır. Kuşkusuz harplerin çeşitli bölümlerle incelenmesi, geleceğin askeri stratejilerine ışık tutacağı gibi barıştaki askeri eğitim-öğretim, teşkilat ve harekât planlamalarına da yardımcı olacaktır.

Ülkemizde harp tarihi, üzerinde yeterince çalışma yapılmayan bir alan görünümündedir. Bunun yanı sıra konuyla ilgili araştırma yöntemlerine ait yayınlar da yok denecek kadar azdır. Bu çerçevede açığın kapatılması için tarihten günümüze intikal eden hatıra ve belgelerin bulunması, sınıflandırılması ve objektif bir şekilde değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Harp tarihi çalışmalarına kaynak olarak 1898 yılında Kurmay Kıdemli Yüzbaşı Osman Senaî (Erdemgil) Bey tarafından kaleme alınan “1897 Osmanlı-Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi” isimli eser gösterilebilir. Eski Türkçe (Osmanlıca) yazılan ve üç cilt olarak hazırlanan bu eser, savaş sanatının değişmez belli kurallarını ve inceliklerini gözler önüne sermektedir.

Eserin birinci cildinde “Tarihi Harp Nasıl Yazılır?” başlıklı bir bölüme yer veren Osman Senaî Bey, bu bölümde harp tarihinin hangi metotlara dayalı olarak yazılması ve incelenmesi konularında bilgiler vermekte ve şimdiye kadar bu alanda yapılan hataları geçmişten örnekler vererek açıklamaktadır. Yeni Türk harflerine çevirisi yapılarak değerlendirilen bu çalışmanın harp tarihi araştırma ve yazım yöntemlerine kaynak teşkil edebileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Harp Tarihi, Osmanlı-Yunan Savaşı, Dömeke Meydan Muharebesi, Askeri Tarih, Osman Senaî Bey.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, El-mek: aysalne@gmail.com

A GENUINE APPROACH TO WRITE A HISTORY OF WARFARE:

MR. OSMAN SENAI

ABSTRACT

Warfare which was used to result in the problems that cannot be solved through diplomatic channels by nations has been recognized as a legal step to solve the international problems for centuries. In this context, History of Warfare includes the reasons of international hostilities, national and especially military potential of the regions and predominantly hostilities which were happened during the warfare and these hostilities' military results. Certainly, analyzing these extraordinary situations will help to plan military education, organization and operation tactics as it will reveal military strategy.

In our country, the history of warfare, seems like the less important branch of the science of history. In addition to this, the sources of the related subject methods are negligibly small. According to this, for filling the gaps, the documents and memories which came from past should be found, classified and measured neutrally. 1897 Ottoman-Greek War" may provide resources for history of warfare studies which was written by Lieutenant Commander Osman Senai (Erdemgil). The work which was written in old Turkish (Ottoman Language) and has three parts, reveals the unchangeable rules of the art of war.

Mr. Osman Senai, who mentioned about "How to write a history of warfare" on the first chapter, explained which methods should be used and how should it be analyzed and also explains the mistakes that has been made until now with giving examples from the past. These studies may provide resources for historical researches which translated to new Turkish alphabet.

Key Words: War History, Ottoman-Greek War, Dömeke War, Military History, Mr. Osman Senai.

Giriş

Geçmişten bugüne, toplumların tarihe, geçmişi anlamadan geleceği planlamaya, belli değerleri yeni kuşaklara benimsetmeye kadar geniş ölçekte görevler yüklediği bilinmektedir. Geçmişin olaylarını, kaynak malzemelerin eleştirel bir incelemesine dayanarak, kronolojik bir tutarlılık içinde irdeleyen tarih bilimi¹, insanlara, milletlerin geçmişteki yaşantılarını ve diğer devletlerle olan ilişkilerini de öğretmektedir. Tarihi olaylar hakkında doğru bilgi edinmek ancak o dönemden kalan ve olaya tanıklık edebilecek belge ve bulguların değerlendirilmesi ile mümkündür².

Toplumsal yaşam kadar eski olan ve övgüye değer bulunan ya da başkalarına aktarılması gerekli görülen kimi olaylarla, bu olaylarda rol oynayan kişileri belirlemek gereksiniminden doğan

¹ Zeki Velidi Togan, *Tarihte Usul*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1950, s. 7-20.

² Muzaffer Erendil, *Askerî Tarih ve Türklerde Askerî Tarih Çalışmaları*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 16.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

tarih, yazılış tarzlarına göre rivayetçi, öğretici, neden-nasıl ve toplumsal olmak üzere başlıca dört kısma ayrılmaktadır³. Toplumlari yöneten sülaleleri içeren listeler, soy kütükleri ile olayları alt alta sıralayıp bunlar hakkında kısa açıklamaların yapıldığı kronoloji cetvelleri, uzun süre tarihin ilk ürünleri olarak kabul edilmiştir. Bu süreç içerisinde tarihe yeni içerikler ve boyutlar kazandırma girişimleri gündeme gelmiş, tarih anlayışı ve yazımında önemli değişiklikler ve gelişmeler kendini göstermiştir⁴. Bu bağlamda her döneme ilişkin farklılaşan bir tarih düşüncesi ve yazımının ortaya çıktığı söylenebilir.

Tarih yazarının olayları tarihe geçirmesinde onun olaylara karşı duyduğu ilgi büyük bir rol oynar. Bu konuda tarihçinin sık sık kullandığı gizemli iki sözcüğü vardır: “Önemli ve İlginç” Tarih bir bakıma eskiden beri bu iki temel kavrama göre yazılmaktadır⁵. Tarihte önemli olan, seçilen konuya göre olaylar zincirini saptamak, onu anlamak ve anlatabilmektir. Bunu yapabilmek de kuşkusuz özel bir çabayı ve beceriyi gerektirmektedir. Olayların birliğini sağlama da ancak olaylar zincirinin saptanması ile olur. Bunun için tarihte kullanılması gereken en önemli unsur belgelerdir. Tarih araştırmalarının ve yazımının birinci aşaması, konu ile ilgili kaynakların-belgelerin toplanmasıdır. Tarihi anlatım, saptanan bu belgelere dayanılarak ve genellikle onların dışına taşan kendine özgü bir sentez olarak gerçekleştirilir⁶. Tarihte asıl güçlük, belgelerin saptanmasından sonraki ikinci aşamada, geçmişin yeniden canlandırılmasında yani tarihsel anlatımda karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada artık tarihçinin kişisel eğilimleri ve becerisi söz konusudur. Çünkü olaylar zincirini yalnızca hikâye etmekle yetinmeyip, onları doğuran nedenleri saptamak ve sonuçlarını da belirlemek gerekir⁷.

Bir dönemin, teknolojik, ekonomik, politik ve kültürel koşullarının asıl konuya etkisini incelemek yanında, koşulların savaş üzerindeki etkisini saptamak harp tarihi yazımının amaçları arasında gösterilebilir. Harp Tarihi, devletlerarasında cereyan eden savaşların nedenlerini, tarafların ulusal ve özellikle askeri güçlerini, ağırlıklı olarak da savaş içerisinde gerçekleşen muharebeleri ve bunların daha çok askeri sonuçlarını kendisine konu edinmiş bir tarih dalıdır⁸. Bununla birlikte harp tarihinin çalışma alanlarını kapsayan ve onun yerini alan “askeri tarih” olgusunu harp tarihinden farklı olarak düşünmek ve değerlendirmek gerekir. Çünkü askeri tarih, savaş ve muharebeler de dâhil olmak üzere askerlikle ilgili her konuyu ele aldığından çalışma alanı çok daha geniş ve kapsamlıdır⁹. Askeri tarih yazımında, klasik olarak kabul edilen eserlerin büyük bir kısmı, “Batı uygarlığı” diye isimlendirilen bölgeden çıkmıştır. Bunun en önemli nedeni, insanlığa miras kalan yazılı malzemenin büyük bir çoğunluğunun bu coğrafyada, çok daha iyi koşullarda korunmuş olmasıdır. Asya ve Uzakdoğu coğrafyasında hüküm sürmüş olan uygarlıklardan kalan eserler ya zamanla yok olmuşlardır; ya da hala bulundukları ülkelerin kütüphanelerinde incelenmek ve askeri tarih kültürüne eklenmek için beklemektedir.

³ Togan, *a.g.e.*, s. 2-4.

⁴ Şerafettin Turan, “Askeri Tarihin Tarih İçindeki Yeri”, *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler-I*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983, s. 11.

⁵ Turan, *a.g.m.*, s. 16.

⁶ Levent Yılmaz, “Tarih Nasıl Yazılmalı? Ya da Yazılmalı mı?”, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar-Küreselleşme ve Yerelleşme*, Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 2000, s. 81.

⁷ Yakup Çelik, “Tarih-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Bir Devrin Eleştirel Panoraması: Abdülhamit Düşerken / The Critical Panorama Of An Era In The Context Of The Relation Between History And Literature: The Fall Of Abdülhamit”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mustafa Özbacı Adına), Volume 4 /1-I Winter 2009, [www.turkishstudies.net](http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.546), DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.546>, p. 296-297; Yılmaz, *a.g.m.*, s. 20-23.

⁸ Kadri Perk, *Tarih İlmi ve Harp Tarihine Giriş*, Harp Akademileri Matbaası, Ankara, 1946, s. 75-76.

⁹ Yücel Aktar, “Askeri Tarihin Tanımı ve Metodolojisi”, *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler-I*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983, s. 2.

Genel tarih yazımında herhangi bir olay veya konu hakkında sağlıklı ve tarafsız bir yargıya ulaşabilmek için olayların üzerinden belli bir sürenin geçmesi beklenirken, harp tarihi yazımında olanaklar el veriyorsa olayın yaşanırken kaleme alınması idealdir. Aksi takdirde dokümanların kaybolması, düşman eline geçmesi, tahrip olması veya zaman aşımı dolayısıyla görgü tanıklarının ortadan kalkması gibi nedenler, gerçeklerin ortaya çıkmasına engel teşkil edecektir¹⁰. Bu bağlamda Kurmay Kıdemli Yüzbaşı Osman Senâî Bey tarafından 1898’de yayınlanan “*Osmanlı-Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*” isimli eser, harp tarihi çalışmalarına örnek olarak gösterilebilir¹¹. 1897 Osmanlı-Yunan Savaşı sırasında Yunan Hududu Genel Komutanlığı bünyesinde görev yapan Osman Senâî Bey, üzerinde çok sayıda tartışma ve eleştiriler yapılan bu savaşı yakından görme, takip etme ve yazma fırsatını elde etmiştir.

1. Osman Senâî Erdemgil (Kurmay Albay 1892-P. 9)

Osman Senâî Bey, Fazlı Bey’in oğlu olup 1872’de Makedonya’nın Debre yakınlarındaki merkez Jupa’ya bağlı Kocacık köyünde doğmuştur¹². 1889’da girmiş olduğu Harp Okulu’ndan 1892’de Teğmen rütbesiyle mezun olmuş, aynı yıl başladığı Harp Akademisi’ni de 13 Mart 1895 tarihinde Kurmay Ön Yüzbaşı olarak bitirmiştir¹³. 27 Temmuz 1895’te Topçu ve İstihkâm Harp Okulu’nda Kozmografya (Yıldız İlmî) dersi öğretmenliğine tayin edilen Osman Senâî Bey, yaklaşık iki yıl burada görev yapmış, 26 Nisan 1897’de orduda görevlendirilmiştir¹⁴. Bu arada 22 Mayıs 1897’de Yunan Hududu Genel Komutanlığı’na atanmıştır. 7 Temmuz 1897’de Kurmay Kıdemli Yüzbaşı, 15 Mayıs 1900’de Kurmay Binbaşı, 26 Kasım 1907’de Kurmay Yarbay olan Osman Senâî Bey, 10 Aralık 1907’de Mekteb-i Şahane’de tekrar Kozmografya dersi öğretmenliğine tayin edilmiştir. 12 Ocak 1909’da Mekteb-i Şahane’deki öğretmenlik görevinden Petersburg Ataşemiliterliği’ne atanmış ve 12 Mart 1909’da bu görevine başlamıştır¹⁵.

Çok çeşitli askerî görevlerde bulunan Osman Senâî Bey, 1914-1918 yılları arasında üç kez emekli olduysa da Birinci Dünya Savaşı sırasında tekrar göreve çağırılmıştır. 19 Mayıs 1903’te Yunan Hududu Genel Komutanlığı görevi sırasında Kurmay Binbaşı olarak gösterdiği üstün başarıdan dolayı dördüncü rütbeden Osmanî Nişanı ile de ödüllendirilen Osman Senâî Bey, 21 Haziran 1934 yılında çıkarılan “*Soyadı Kanunu*” dolayısıyla “*Erdemgil*” soyadını almış ve 1938’e kadar Bursa Işıklar Askerî Lisesi’nde öğretmenlik yapmıştır¹⁶. 1944’te İzmir’de vefat eden askeri tarih yazarı Kurmay Albay Osman Senâî Bey’in mezarı, İzmir’de Kokluca Mezarlığı’ndadır¹⁷.

¹⁰ Aktar, a.g.m., s. 6.

¹¹ Osman Senâî, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), s. Kapak; Bkz. EK-2; Adı geçen eser Osmanlıca olarak kaleme alınmıştır. Osmanlı Alfâbesinin özellikleri için bkz., Gökhan Ölker, “Osmanlı Alfâbesiyle Bir Başka Dilin Yazımı: Rumca Örneği / Writing Of The Another Language With The Ottoman Alphabet: Greek Example”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu Armağanı), Volume 9/9 Summer 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7075, p. 800-801.

¹² *Musavver Nevâî-ı Meşâhir*, İstanbul, 1314 (1898), s. 57; Bkz., EK-1.

¹³ Hülya Toker, Gülhan Barlas, Nurcan Fidan, *Balkan Savaşı’na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları)*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 2004, s. 148-149.

¹⁴ Muharrem Mazlum İskora, *Harp Akademileri Tarihçesi*, C.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1966, s. 184.

¹⁵ 25 Temmuz 1909’da Atina Ataşemiliteri Binbaşı Selahattin Bey ile becayiş yaparak Atina Ataşemiliterliği’ne atanmıştır. 3 Eylül 1909’da Atina’da Kurmay Yarbay olarak görev yapmaya başlamış ve bu görevde iken 29 Eylül 1910’da Kurmay Albay olmuştur. 18 Aralık 1910’da Ataşemiliterlik görevinden alınmış ve 22 Ocak 1911’de yeni teşkilât gereğince 22’nci Bağımsız Tümen 65’nci Nizamiye Alayı Komutanlığı’na atanmıştır. Buradan 13 Haziran 1911’de Trabzon Jandarma Teftiş Heyeti Başkanlığı’na ve 12 Ekim 1912’de ise Kırcaali Tümeni Komutanlığı’na tayin edilmiştir. Bu görevi sırasında Birinci ve İkinci Balkan Savaşları’na katılmış ve 16 Ekim 1913’te Jandarma Genel Müfettişliği’nde görülen lüzum üzerine eski görevine dönmüştür. Bkz., Toker, a.g.e., 149.

¹⁶ 6 Ocak 1914’te 14’ncü Tümen Komutanlığı’na atanan Kurmay Albay Osman Senâî Bey, 5 Şubat 1914’te emekli olmuştur. Emeklilik işlemleri devam ederken ihtiyaç üzerine 18 Haziran 1914’te Askerî Müze Müdür Muaviniği görevine ve 17 Ağustos 1915’te ise Samsun Divan-ı Harbi Örfî Başkanlığı’na atanmıştır. 26 Ocak 1916’da Dicle Menzil

2. “1897 Osmanlı-Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi”nin Yazımı Hakkında Kısa Bir Değerlendirme

Yunanistan, bağımsız bir devlet olarak belirlediği tarihten başlayarak “*Megali idea*” doğrultusunda genişlemeyi esas alan bir dış politika izlemiştir. Söz konusu politika, XIX. yüzyılın sonlarına doğru iki ülkeyi karşı karşıya getirmiş ve “*Osmanlı-Yunan Savaşı*” başlamıştır. Bu savaşın en son ve en kanlı perdesini ise “*Dömeke Meydan Muharebesi*” teşkil etmektedir. 17-20 Mayıs 1897 tarihleri arasında gerçekleşen bu muharebede Yunan ordusu ağır bir şekilde yenilgiye uğratılmış ve Atina yolu Osmanlıya açılmıştır¹⁸. Elde edilen bu zaferle 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı’nda kaybedilen askeri itibar azda olsa telafi edilmiş, Avrupalı devletler nezdinde ki “*Hasta Adam*” imajı kısmen de olsa silinmiştir.

Erkân-ı Harbiye Kolağalarından Osman Senâi (Erdemgil) Bey tarafından kaleme alınan “*Osmanlı-Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*” isimli eser, üç cilt olarak hazırlanmıştır¹⁹. Eserin birinci cildi, onbir bölümden oluşmaktadır. Eser, harp tarihinin hangi metotlara dayalı olarak yazılması gerektiği, Osmanlı-Yunan ordularının savaş öncesi ve savaş sonrasındaki konuş ve durumları, harbin nedenleri, harp üzerine değerlendirme, seferberlik zamanı, sefer plânları, stratejilerin belirlenmesi, Osmanlı-Yunan demiryolları, harbin ilânından evvel Yunan saldırıları ve harbin ilânı gibi hususları kapsamaktadır.

Osman Senâi Bey, “*Osmanlı-Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*” isimli eserini hangi şartlar altında ve niçin kaleme aldığını şu sözlerle ifade etmektedir²⁰:

“Dömeke Meydan Muharebesi, Osmanlı-Yunan Seferinin en son ve en kanlı bir perdesini teşkil eder. Seferin bilhassa şu devri, en çok incelenmeye değer olduğu için savaş sırasında ‘*Dömeke Meydan Muharebesi*’ namıyla ufucuk bir eser yazmağa karar vermiştim. Muzaffer bir ordunun askeri harekâtına fiilen ve kılıçla iştirak etmiş olmak, bence ne büyük bahtiyarlık ise kalemle ve fikren onun başarısı üzerine bir iki söz söylemek, yine o derece büyük bir şeref ve saadettir.”

“Yazdığım esere ‘*Dömeke Meydan Muharebesi*’ dedim. İhtimal şu yoldaki ayırımım bazı her şeyi güç beğenenlerce itiraza uğramış olacaktır. Varsın uğrasın. Ben zaten onu güç beğenenler için yazmadım. Bilakis hakikati seven, gerçeğe inanmış olan hemşerilerim için yazdım. Bu eseri telif için ilk yaptığım program büsbütün başka bir şekilde idi. Fakat sonradan bazı düşünceler üzerine onu değiştirmeye ve bir ikincisi yapmaya mecbur oldum. İlk önce seferin yalnız üçüncü devrini takip etmek istiyordum. Ve o yoldaki nota ve krokilerimi daha buraya gelmezden evvel hazır etmiş idim. İstanbul’a geldim, baktım ki herkes asker kesilmiş birer tarih yazıyor! Birçok da

Hattı Komutanlığı’nda istihdam edilmek üzere Teftiş Menzil Müfettişliği refakatine gönderilen Kurmay Albay Osman Senâi Bey, burada rahatsızlanmış ve 5 Haziran 1916’da 3 aylık hava değişimi için İstanbul’a gönderilmiştir. 4 Aralık 1916’da hava değişimi bitince Anadolu Hat Komiserliği görevine getirilmiş ve 1 Mayıs 1918’de ise Mısır İnşaat Birliği Komutanlığı’na atanmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz., M. Orhan Bayrak, *Osmanlı Tarihi Yazarları*, Milenyum Yayınları, İstanbul, 2002, s. 137.

¹⁷ Kurmay Albay Osman Senâi Bey’in vefat tarihi Harp Akademileri yıllığında 1936 olarak yer almaktadır. Bkz., *Harp Akademilerinin 142’nci Yılı Şeref Dolu Yıllar 1848-1990*, Harp Akademileri Yayınevi, İstanbul, 1990, s. 27.

¹⁸ Selim Sun, *1897 Osmanlı-Yunan Harbi*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Ankara, 1965, s. 168-209.

¹⁹ Osman Senâi (Erdemgil) Bey’in, askeri tarih konusunda çok sayıda eseri mevcuttur. Bunlar arasında *Fezâil-ül Mücahidin*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1320; *Colmar Freiherr (Goltz Paşa)*, Çev. Osman Senai (Erdemgil), Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1315; *Kitabet-i Askeriye*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Matbaası, 1897; *Musavver 1904-1905 Rus Japon Seferi*, 5 Cilt, İstanbul, 1904; *Plevne Kahramanı Gazi Osman Paşa*, Feridiye Matbaası, İstanbul, 1899; *Tarih-i Harp*, 3 Cilt, İstanbul, 1897; “*Asker*” isimli ayda iki defa yayınlanan dergi gösterilebilir.

²⁰ Osman Senâi, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asaduryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), Giriş, s. 1; Bkz. EK: 3.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

ecnebi eserleri lisanımıza nakil ve tercüme ediliyor. Ordumuzla birlikte bulunan ecnebi kalemlerden çıkan bu eserlerin büsbütün değilse de büyükçe bölümü yanlış olduğuna veya yanlış tercüme edilmiş bulunduğu bahsederim. Siz de görmüyor musunuz ki bunların en güzel bölümlerini güzel pişmiş pilavlar ve en eski şaraplar teşkil ediyor. Bu ana kadar gözden geçirmiş olduğum eserler içinde askerce yazılmış hiç bir esere tesadüf etmedim. Hele bunların bazıları askerliğe o kadar yabancısıdır ki insan onları okudukça hem güleceği hem de ağlayacağı gelir²¹.”

“... Ben şu eseri en çok asker olmayan arkadaşlarım için yazdım. Ve bundan dolayı eserin ifade tarzı pek ziyade teknik olmaktan ise, biraz daha şairane olmak ciheti bizce münasip görüldü. Gerek burada ve gerek harbe gider, gelirken birçok sivil arkadaşlarım harp üzerine konuştukları sırada, bu kelimenin pek yabancısı olduklarını anlıyordum. Hem bu arkadaşlarımın ekserisi, yüksek okullardan diploma ile yetişmiş açık zihinli adamlar idi. Bunlardan birisi topçumuzu öğrenmeye merak etmiş; bana demiş idi ki: ‘Azizim Osman Senaî, bizim bütün toplarımızın adedi sekiz, dokuz bin kadar var mıdır?’ Diplomalı arkadaşımın şu sorusu beni hayrete uğrattı. Manastır’da bulunduğum esnada oldukça yaşlı ve başlı bir adam da beni şöyle bir soruya muhatap etmiş idi: ‘Oğlum Senaî, öyle zannederim ki dört milyon kadar piyade askeri çıkarabiliriz, siz ne dersiniz?’ Bu iki soruya karşı ne denir ki diyelim! Bunlardan birincisini, genç fakat pek zeki ve irfan sahibi bir mektepli soruyordu, ikincisi yine bu memleket içinde saçını, sakalını ağartmış tecrübeli bir adam söylüyordu! Esasen asker doğmuş olan bu millet fertlerinin bazıları askerlik sanatına bu derece yabancı olduğunu görmemiz, onlara askerlik, ordu, savaş ve vurmanın ne demek olduğunu anlatmak, bize bu kitabı yazmaya başlı başına vasıta oldu²².”

“Adı geçen eser, seferin bütün devirleri hakkında genişçe bilgiyi bünyesinde toplayacaktır... Lâkin siz onu, Osmanlı-Yunan Seferi’nin tepeden tırnağa kadar bütün gelişmelerini gösterir büyük bir tarih-i harp gibi telakki etmeyiniz. Bilirsiniz ki öyle bir eser vücuda getirmek, bir kişinin vazifesi ve iktidarı haricindedir. En çok ben acızım; o kadar büyük cüretlere kalkışacak derecede cesur değilim. Zaten henüz bitmemiş olan bir seferin tarih-i harbini bütün ayrıntılarıyla beraber şimdiden yazmak mümkün olamaz. Çünkü öyle bir tarih yazmak için her iki tarafın harpten evvel harpten sonra ve harp esnasındaki genel harekâtına kesin olarak vâkıf olmak lazımdır. Yoksa eğer yalnız kendi tarafımızın stratejik ve konuş düzenini göstermek üzere yazacağımız esere mükemmel bir tarih-i harp namını verirsek pek ayıp etmiş oluruz. ... Biz bundan dolayı Osmanlı-Yunan Seferi üzerine tertip eylemiş olduğumuz esere ‘Tarih-i Harp’ ismini vermekten çekinir ve utanırız²³.”

3. Harp Tarihi Yazıcılığı

Harp tarihi yazıcılığı alanında XIX. yüzyıl ortalarına kadar geçerli olan “Tarih yazmak için metoda gerek yoktur. Eğer bir sistem gerekli ise bu tecrübe ile kazanılabilir” sözü hala etkisini sürdürmektedir²⁴. Oysaki bu alanda çalışan ve bir olayı araştıran tarihinin öncelikle kaynak bulması, bulduğu kaynakları sınıflandırması, içeriği hakkında bilgi sahibi olması, kaynak eleştirisi yapması, kaynaklar arasında bağlantı kurması ve tarafsız bir şekilde değerlendirme yapması gerekmektedir²⁵. Ayrıca, askeri coğrafya, meteoroloji, topografya, tahkimat, uluslararası ilişkiler,

²¹ Osman Senaî, *Giriş*, s. 5.

²² Osman Senaî, *Giriş*, s. 7.

²³ Osman Senaî, *Giriş*, s. 8.

²⁴ Gülçin Çandarlıoğlu, *Tarih Metodu (Araştırma-Yazma)*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul, 2003, s. 11.

²⁵ Abdullah Martal, “Yerel Tarih Yazımında Kaynak Kullanımına İlişkin Sorunlar”, *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar-Küreselleşme ve Yerelleşme, Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 2000, s. 255-256.

askeri strateji ve taktik, harp silah ve araçları gibi konuların çalışmalarda kullanılması sağlıklı sonuçlara ulaşabilmek açısından mutlaka gereklidir²⁶.

Tarihte olaylar yaşanırken çevresinde bir takım izler bırakır. Bu izlerin bırakıldığı nesneler ise tarihin kaynakları olarak nitelendirilir. Tarihsel bilgi üretilirken kaynaklarda bırakılan izler canlandırılarak tarih yeniden inşa edilir. Bu yeniden inşa süreci olayların ayrıntılı kayıtlarının tutulması ve bu kayıtların iyi muhafaza edilmesiyle mümkün olur. Bu görüşten hareketle tarihi kaynaklar arasına, geçmişte olaylar yaşanırken üzerine olayın izlerini bıraktığı veya olayın kayıtlarının tutulduğu her türlü materyal dâhil edilebilir. Kaynak materyalinin türü, olayın gerçekleştiği döneme ve kültüre göre yazılı veya görsel nitelikte olabilir²⁷. Bu bağlamda askeri tarihe ışık tutan ve bu tarihi yazacaklara bilgi sağlayan askeri tarih kaynaklarını şu şekilde sıralamak mümkündür²⁸:

“Çeşitli vasıtalarla yapılan keşif ve gözetleme raporları, anılar, fotoğraf bilgileri; haber niteliğindeki emirler, planlar, raporlar, kuvveler, cerideler, biyografiler, seyahatnameler, haritalar, yabancı askeri tarih yazarlarının eserleri, harp hatıraları, düşmandan ele geçirilen her türlü doküman, silah, esir ve mültecilerden elde edilen her türlü bilgi.”

Tarih yazımını gerçekleştiren tarihçi, kaynakların yalnız söz ve yazılı şekillerine bağlı kalmayıp, olayın olduğu ortam, çevre, zaman ve kaynak kişi ise onun özelliklerine kadar değinmek suretiyle ve bilimsel karşılaştırma yöntemlerine de başvurarak yorum yapabilmelidir²⁹. Bunun yanı sıra çalışmanın verimli olabilmesi için yazma kurallarına hâkim ve çalışmalarında objektif olmalıdır. Olayları bilimsel ve doğru olarak tespit etmeli, milli, askeri strateji ve taktik kurallarında yeterli bilgiye sahip olmalıdır³⁰.

Osman Senâi Bey, harp tarihi yazımında dikkat edilmesi gereken hususları ve yazım esnasında karşılaştığı zorlukları şu şekilde ifade etmektedir³¹:

“ ‘Tarih-i Harp’ yazmak için evvela ‘Tarih-i Harp’ nasıl okunur; onu bilmek lâzımdır. Öyle iken, ömründe hiç tarih-i harp okumamış olan bir kimse güzel bir ‘tarih-i harp’ nasıl vücuda getirebilir? Evet! Mademki her milletin askeri tarihi, subay heyetleri için hazır edilmiş bir mektep hükmündedir; Öyle ise onu vücuda getireceklerin etraflıca inceleme ve tecrübe ile yetişmiş olmaları büyük şarttır. Askeri eserler, genel edebiyattan ayrılarak ‘Askeri Edebiyat’ ismiyle bağımsız ve güzel bir şube meydana getirdi³². Bu hakikât belli olunca artık askerlik üzerine söz

²⁶ Yücel Aktar, “Askeri Tarihin Tanımı ve Metodolojisi”, *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildiriler-I*, Genelkurmay Basımevi, Ankara, 1983, s. 7.

²⁷ Fatma Acun, “Tarihin Kaynakları”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, 5. Bölüm, Ed. Ahmet Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2013, s.119.

²⁸ Bahaeddin Ögel, “Türk Askeri Tarih Araştırmalarında İzlenecek Metot Hakkında Birkaç Not”, *Askeri Tarih Bülteni*, Yıl 8, Sayı 15, (Şubat 1983), s. 1-6; Muzaffer Erendil, *Askerî Tarih ve Türklerde Askerî Tarih Çalışmaları*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 10-11.

²⁹ Tarih ve tarih yazıcılığı hakkında geniş bilgi için bkz., Cihad Cihan, “Fuad Köprülü ve Türk Tarihinde Kökenler; Süreklilik; Dış Tesir ve Hususi Tekâmül / Fuad Köprülü And In Turkish History Origins; Continuity; External Effect And Special Evolution”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu Armağanı-Tarih), Volume 9/7 Summer 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7197>, p. 244-246; Fahri Sakal, “Tarih Yazımında Temel Kavramlar”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, 3. Bölüm, Ed. Ahmet Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul, 2013, s. 75.

³⁰ Erendil, a.g.e., s. 17.

³¹ Osman Senâi, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürrettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), Giriş, s. 1, 28, 29, 30; Bkz. EK: 4, 5, 6, 7.

³² Osman Senâi, *Birinci Bölüm*, s. 16-17; Edebiyat tarihinin ortaya çıkışı için bkz., Nezahat Öztekin, “Mukayeseli Edebiyat-Araştırma Tarihi ve Yöntem/Comparative Literature -Searching History and Method”, *Turkish Studies-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Tunca

söyleyecek ve yazı yazacak adamların kimler olduğu da anlaşıldı. Sürekli bir silsile üzerinde ileri geri yürüyen şu uzun asırlar içinde doğrunun ve vicdanın araştırılması ile uğraşan büyük edipler ve şairler nasıl az yaratılmışlarsa, asker yazarlarını az yetiştirmek de, tabiatın her güzellik için tatbik eylediği bir kanunudur. ... Bundan da anlaşılır ki tarih veya askeri bilimlerden herhangi birisi üzerine olursa olsun eser yazmak öyle bazılarının dedikleri gibi kolay değildir. Size ufacak bir örnek vereyim³³:

“Bu senenin ilkbaharında Yunan Hükümeti ile Devlet-i Âliyye-i Osmaniye arasında bir sefer açıldı. Bu sefer yalnız bizim değil, bütün dünyanın en yeni ve en son harbidir. Onun için ehemmiyeti pek çoktur. Genel araştırma ve incelemeler burada harp fenni için bazı güzel neticeler, belki bazı yeni kaideler çıkarmak istiyor. Bundan dolayı biz demek istiyoruz ki 1877-1878 (1294) Osmanlı-Rus Savaşı’nın ‘Plevne Müdafası’ harp fenni üzerine nasıl büyük bir tesir göstermiş ise 1897-1898 (1314) Osmanlı-Yunan Savaşı (Dömeke Meydan Muharebesi) de bir olasılıkla ona yakın etkiler ortaya çıkarmış olacaktır. Kılıç ve süngü kuvvetine ancak bir ay dayanabilmiş olan bu küçük sefer, gerçekten büyük bir seferdir. Mayısın yedinci Çarşamba günü Zeytin tepelerinde tekrar kınlarına girmiş bulunan kılıçlar ve süngüler, Dömeke ve Termopil³⁴ üzerine bakan şüpheli ve pek dikkatli gözlere Osmanlı-Yunan Seferi’nin işte o sırtlarda nihayete eriştiğini haber veriyorlardı! Ne çare ki kılıç ve süngülerin derin vadiler, sarp tepeler ve uçurumlu boğazlardan takip edebilmiş oldukları seri’ yürüyüşleri, kalem düz ve yumuşak kâğıtlar üzerine üç aydan beri hâlâ takip edemiyorlar. İşte böyle mütarekesi, çarpışmasından uzun süren küçücük bir seferin büyük bir askeri tarihini tertip etmek için bir parça değil epeyce düşünmek lâzımdır.

“Askerliğe dair belki hiç bir tarih okumamış, kalemi yalnız³⁵ hayal içinde gezmiş, fikri masal uydurmakla yorulmuş olan bir adamı tutunuz da ona şu Yunan-Osmanlı Seferi’ni yazdırınız; şimdi size sorarım: Ondan ne istifade edeceksiniz? Olayların akış biçimini mi, yoksa askeri harekâtın şeklini betimleme mi? Belki!

“Bir gün Bâb-ı Âli caddesinden geçerken karşıdan gözüme bir levha tesadüf eyledi. Merak ettim; levhanın yanına kadar gittim. Ne görsem beğenirsiniz: Çatalca Muharebesi’nde, subaylardan birini, galiba harekâtın bütününe görebilmek için atıyla beraber müthiş bir kayanın tepesine kadar çıkarmışlar! Ben o kayanın tepesinde değil iken, yine korkumdan titremeye başladım. Çünkü efendim; kaya seksen doksan derecelik bir aç meydana getirecek şekilde kesme ve yalçın bir kayadır. Bir adım daha ileri gidilse imiş, mutlak o çaresiz subay atıyla birlikte elli, altmış metre aşağıda olan ova içerisine yuvarlanıp gidecek imiş. Doğrusu bu evvelce uydurulmuş hikâyelere mahsus bir üstün cesaret örneğidir!

“Şimdi levhayı çizenlere bir defa soralım: Acaba onu Osmanlı süvarisine bir ibret numunesi göstermek veya ileri de: ‘Sizde böyle yapınız!’ demek için mi uydurmuşlardır! Harikulâde şeylere, alışılâgelen şeylerin üstünde bir bağlılık gösterenlere hiçbir şey diyemeyiz. Lâkin atıyla beraber şu gördüğümüz ölüm uçurumunun ta tepe³⁶ noktasına yaklaşacak derecede ileri gitmiş olan subaya, oraya niçin çıktığını sorabiliriz. Bizim bildiğimiz bir Osmanlı süvarisi, böyle ölüm uçurumlarından kendisini atmak için değil, bilâkis düşman uçurumları içinde düşman öldürmek için mümkün olsa hayatına bin can daha ilâve etmeye çalışır. Kahramanlığı delilik ile denk göstermek ya akılsız veya hayalperest olmaya benzer.

Kortantamer Özel Sayısı II), Volume 2/4 Fall 2007, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.196>, p. 672.

³³ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 17.

³⁴ Mora yarımadasını Balkanlar'a bağlayan dağ geçidi

³⁵ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 18.

³⁶ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 19.

“Geçen gün yine ‘Kütüphane-i İslâm’ın bir köşesine oturmuş, gazete okuyordum. Bu esnada bir iki asker, kütüphanenin ötesine berisine asılmış olan resimlere bakıyorlardı. Askerlerin yüzlerindeki yara eserleri, bu geçen Osmanlı-Yunan Seferi’ne katılmış olduklarına alâmet idi. Bunlardan birisi Anadolu köylerine mahsus bir lisan ile: ‘Şu baktığımız resimlerin hepsi yalan! Çünkü biz epeyce yüksek ve sarp yerlere çıktık; ama kuşların bile uçamayacakları yerlere çıkmak için bize Allah kanat vermemiş idi!’ dedi. Şu askerin hakikât için gösterdiği tutkunluğa hayran oldum. Ortam uygun olsa idi onların ikisinin de gözlerinden öpecektim. Her ne kadar herkes kendisine en yakın düşman cemiyetinin gayret ve kahramanlığını görmek ve göstermek ister. Lâkin işin hakikatini hayale düşürecek derecede mübalağaya dalmak, her zaman fena neticeler husule getirir³⁷. Çünkü hakikât içinde hayal aramak, hayal içinde hakikât aramaktan daha tehlikelidir!

“Tarih yazmak için yapılması gereken ilk iş, harp tarihi yazılacak hükümetlerin ordu teşkilâtına vâkıf olmaktır. Bizim gazetelere gelince onlar yabancıların değil, kendi ordu teşkilâtımızı bile iyi bilmediklerini yazık ki söylemeğe mecburuz. Haklılığımızı meydana çıkarmamız için bizi dinleyenlere bir iki örnek olsun vermeye borçluyuz:

“Askeri sevkıyatın ilk devirlerinde bütün Avrupa gazeteleri ve en çok da Doğu işleriyle uğraşmayı kendisi için bayağı meslek edinmiş olan “Tan” gazetesi, Osmanlı ordu teşkilâtına dair ufak, büyük bazı köşe yazıları yazıyordu. Bir gün Tan gazetesinde asker ve silah kuvvetimizle, askeri kuruluşumuz hakkında uzun bir makale yazılmış idi. Merak ettim; Ordumuz için yazılmış olan o satırların hepsini okudum. Gerçi bu değerlendirme bana yeni bir şey öğretmedi. Lâkin gerçekler üzerine yazılmış olduğu için ona sarf edilen zamana acımadım. Bilâkis memnun oldum. Ertesi gün “İkdam” gazetesi³⁸ o makaleyi tercüme etmiş idi. Gariptir: Böyle zamanlarda yabancılar bizden tercüme edecek yerde biz onlardan tercüme ediyoruz³⁹. Ne ise şimdi burası lâzım değil. Makalede yazılan şeylerin hepsinden bahsedecek de değiliz. Yalnız şunu söylemek isteriz ki Tan gazetesi Osmanlı süvarisinin tamamıyla hatırımda kalmamış -yüz seksen veya yüz doksan bölükten- ibaret olduğunu yazıyordu. Hâlbuki bizim gazete bu tercümesinde süvarimizin yüz seksen veya yüz doksan alaydan oluştuğunu bildiriyordu. Fransızcadaki süvari bölüğüyle süvari alayının farkını bilmemek doğrusu pek şaşılacak hâllerdendir!

“Bir gün de *Sabah* gazetesini⁴⁰ okurken yine Avrupa gazetelerinden alınmış bir makale gözüme ilişti. Mesele yine askeri kuvvet ve ordu teşkilâtına dair idi. Buradaki tercüme de az fena değildi! Tercüme sahibi Osmanlı süvarisinin umumiyetle iki yüz süvari taburundan teşekkül etmiş bulunduğunu yazıyordu. Askeri ilimler böyle duyulmamış deyimlere yetiştikçe iftihar etmelidir! Şu iki örneğin her ikisinden daha parlak ve daha garip olmak üzere size bir üçüncü örnek arz edeyim:

“Yine stratejik yığınağın ilk devirlerinde bulunuyor idik. Hangisi olduğu hatırımda değil, gazetelerden biri yirmi dört saat içinde Bandırma’dan Tekfur Dağı (Tekirdağ) iskelesine oniki tümen asker nakledilmiş olduğunu yazıyordu! Henüz Ondokuzuncu⁴¹ asırdayız; yirminciye girmek için sarf olunacak daha üç yıllık bir mesafe vardır. Hâlden ziyade istikbal içinde gezen bazı büyük

³⁷ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 20.

³⁸ İkdam gazetesi, 1894’de Sabah’a rakip olarak Ahmet Cevdet Bey tarafından çıkarılmıştır. Kadrosunda Ahmet Rasim, Hüseyin Ragıp Gürpınar, Necip Asım, Şinasi Hikmet, Teodor Kasap, Mahmut Sadık, Abdullah Zühtü, Hüseyin Cahit Yalçın, Maliyeci Cavit Bey, Ali Kemal, Yakup Kadri, Falih Rıfkı gibi isimler yer almıştır. Başlığına “Türk Gazetesi” deyimini yerleştirmiş ilk gazete olan İkdam, 1926’da kapanmıştır. Bkz., Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan Günümüze Türkiye’de Basın*, 2. B., İletişim Yayınları, İstanbul, 1994, s. 46.

³⁹ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 21.

⁴⁰ İlk olarak 1875 yılında yayınlanan Sabah gazetesi, 1882’de Mihran Efendi’nin idari yönetimine ve Şemsettin Sami’nin başyazarlığına geçince gerçek, etken bir gazete haline gelmiştir. Kadrosunda daha sonraları Ahmet Rasim, Mahmut Sadık, Hüseyin Cahit Yalçın, Adnan Adıvar, Ahmet Emin Yalman, Enis Tahsin gibi isimler çalışmıştır. Bkz., Koloğlu, a.g.e., s. 46.

⁴¹ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 22.

fikirlerin dedikleri gibi, ihtimal ki o asrın insanları bir yerden diğer bir yere gidecekleri zaman elektrik veya tazyik-i hava borularıyla zamanı atlarcasına geçmiş olabilsinler!

“Biz mevcut durumlara göre konuşuruz. İstikbalin karanlık perdesinin gerisinde neler var, neler yok buralarını hatta düşünmek bile işimize gelmez. Onun için yirmi dört saat içinde Bandırma'dan Tekfur Dağı (Tekirdağ) iskelesine gelmiş olan oniki tümenlik dehşetli bir orduyu gördüğümüz vakit onun yanına yaklaşmaktan bile bayağı çekiniriz. İnsaf ile söyleyiniz! Altı kolordunun yirmi dört saat içinde Tekfur Dağı iskelesine götürülmüş olmasına inanacak gibi saf mısınız? Bu haberleri hazırlayanlar, ya bir tümenin kaç kişi olduğunu veya vapurun kaç kişi aldığını bilmiyorlar. Allah bilir ki bütün şu söylediklerimiz hiçbir kötü maksada dayanmıyor? Kimsenin şerefinde, ikbalinde gözümüz yok. Gazetelerimiz harbin ilanından önce sahifelerine ufak bir askeri bölümü yazmaktan çekiniyorlardı. Ve belki askerlik üzerine yazılan bir bölüm, gazetelerin şerefine zarar getirir zannediliyordu. Hâlbuki nedir şu tezat! Gazetelerin şimdiki şekilleri, birer askeri mecmua tavrına girmiş bulunuyorlar⁴². Avrupa gazeteleri de askerlikten ve harpten bahsediyorlar. Lâkin onlar bu ciheti yalnız seferlerin yürürlükte olduğu zamanlara sıkıştırmıyorlar. Her ne vakit açsanız meselâ “Tan” gazetesinin bir köşesinde bir askeri bölüme tesadüf edersiniz. Hem Avrupa gazeteleri askerliğe dair yazdıkları şeyleri az yazarlar; lâkin oldukça doğru yazarlar. Bizimkiler ise bilâkis çok yazarlar. Lâkin haylice yanlış yazarlar!

“Gazetelerimizin askerî hudut dışındaki makalelerini ben de bütün hemşerilerim gibi seve seve okur, faydalanırım. Bir gazete güzel tasavvur edilememiş bir romanın neşrolunmasına vasıta olur. Bunun ile kendi şöhretine zarar verse bile okuyanların şeref ve haysiyetlerinde oldukça tesirli ve fena bir netice meydana getiremez. Meselâ romancının biri kalkar da yazdığı roman içinde dört beş sahifelik bir mezar taşı yazısı tertip eder; şu büyük mezar taşı ne bizim için zararlı sayılır. Ne de altında yatan çaresize daha fazla sıkıntı vermiş olur. Nihayet olsa, olsa mezar taşlarını öteki dünyaya giden yolun nişan noktaları zanneden bazı meraklı yolcuların biraz fazlaca vakit kaybetmelerine sebep olur!

“Lâkin süvari alaylarımızın mevcudunu 130 kişi olmak üzere tanıyan ve askeri teşkilâtımıza⁴³ icat eden ve oniki tümenlik büyükçe bir kuvveti, oniki saat zarfında Bandırma'dan Tekfur Dağı'na götüren taklitçi yazarların askeri öğretime olan tesirleri pek büyük ve pek yanlıdır. Hudut boyunda sevgili Padişahı için ölmek ve öldürmek, bir askerin nasıl en büyük vazifesi ise, askeri öğretimde de dışarıdan gelen taarruzlara siper olmak ve onları geriye püskürtmek de sanatını ciddiden seven bir asker için yine onun gibi büyük bir vazifedir. Arkadaşlar! Vazifemiz büyüktür, onu müdafaa eden küçük olsa bile müdafaaya hakkı vardır.

“Her milletin, her devrin askeri kütüphanesini karıştırınız. Görürsünüz ki en iyi eserler sanat için yazılan eserlerdir. Bilâkis ticaret fikri ve intikam arzusu, fen ilmine zorbalık etmiş olan beyinlerde iyi eserler meydana getirmek için güzel bir emel, güzel bir muhakeme, güzel bir zekâ mevcut değildir; olsa bile onların meydana getirecekleri neticeler, yatağını değiştirmiş bir derenin suları gibi daima bulanık olur! Madem ki bir askeri tarih, ileri de yapılacak diğer seferler için harp ilmi namına kuralların çıkarılmasına mahsus bir tecrübe okulu ve edeptir, madem ki şimdiki Osmanlı-Yunan Harbi'ne dair yazılacak bir sefer kitabı, o dönemdeki subaylar için bundan kim bilir kaç yıl sonra meydana gelecek diğer bir Yunan sorununda⁴⁴ Osmanlı ordusunun yeniden muzaffer olması emeliyle gereği gibi uygulanacak bir kanun olacaktır. Öyle ise efendim, bu seferin ne kadar ciddi ve büyük bir itina ile yazılmak lâzım geldiğini siz söyleyiniz!

⁴² Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 23.

⁴³ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 24.

⁴⁴ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 25.

“Sevgili Padişah ve milletimizin ezici kuvvet ve şanlı görünüşüne 20. asrın arife günlerinde Hilâl-i Ahmer gibi meydana çıkmış bir aydınlatılmış şahit hükmünde gösterilebilen şu güzel seferi, güzel yazmak vazifesi, elbette onu sevk ve idare etmiş olan Genel Karargâh Kurmay Kurulu’na aittir. Böyle bir eserin yazılmış olacağına katiyen şüphemiz yoktur. Ve onu bir gün gelip de okuyacağımız için kendimizi bahtiyar sayarız. Bununla beraber vazife, birkaç muhtelif elden çıkmak üzere olan ve asker isimlerini taşıyan eserlerin de güzel ve doğru yazılmış bulunmalarını arzu ettiriyor⁴⁵.

“Durum böyle iken harp ilmi üzerine eser yazmak bir istihkâm kitabı, bir coğrafya atlası veya bir askeri terbiye dergisi yazmaya da benzemez. Bunun için sizi, ihtimal epeyce yormuş olan şu satırlara nihayet vermezden evvel harp tarihi nasıl okunur ve nasıl yazılır; onun hakkında bir iki şey daha söylemek istiyorum. Bir seferi yazmak veya incelemek için en çok göz önüne alınmalarını söylemek istediğimiz maddeler şunlardır⁴⁶:

“İlk önce, o sefere dair yayınlanmış olan resmi evrakları, muhtıraları, eserleri, topografya ve coğrafya haritalarını hep bir araya toplamalı ve bunların yanında bir de güzel coğrafya sözlüğü bulundurulmalıdır.

“İkinci olarak, savaşın görünen ve gizli nedenlerini aramak, sefere iştirak edenlerin ve tarafsız kalanların kimler olduğunu meydana çıkarmak, harp ilan edildiği zaman politikaca genel durumu ve bilhassa savaşan ve savaşmayan milletlerin terbiye ve askeri kuvvetlerini incelemek lâzımdır.

“Üçüncü olarak, savaş alanı üzerine doğru bilgi almak ve çeşitli harekât alanlarının doğal coğrafyalarını pek ciddi bir surette incelemek yani bunlardan her birisinin doğal ve yapma sınırlarını ve mevki durumlarını gözden geçirmek, muhtelif stratejik noktalarının manevra ve coğrafya hatlarının ehemmiyetlerini anlamak ve en kıymetli konular hangileridir, onları meydana çıkarmak. Özetle savaş alanının strateji açısından anahtar noktaları olabilecek yerlerini öğrenmek ve bilmek gerekir.

“Dördüncü olarak, harekâtın başlangıcında iken daha iki tarafın askeri toplanmalarını ciddi bir bakışla değerlendirmek ve takip eylemek lâzımdır.

“Beşinci olarak, şu toplanmalara göre her iki tarafın strateji ile olan askeri bölümleri gözden geçirilmelidir.”

“Altıncı olarak, askeri harekâtın başlangıcına esas olan yer ile taarruz ordusunun asıl hedefinin belli olmasına göre, harekât hattının seçilmesine tesir eden unsurları aramak ve düşman tarafından icra olunan harekât ile taarruz generalinin kabul ettiği düzeni adım adım takip etmek lüzumu vardır.

“Yedinci olarak, bu stratejik manevralar ekseriya iki orduyu karşı karşıya getirir. Bundan sonra bir meydan muharebesini değerlendirmeye sıra gelir. Şöyle bir değerlendirme için bir defa iki cihetin kazanmış oldukları askeri mevzilerini dikkatli bir şekilde incelemekten geçirmek ve onların o mevzilerdeki şartlara göre hareket edip etmediklerini anlamak icap eyler. Bunun için de topografya haritalarına ihtiyaç görülür⁴⁷. Bundan sonra muharebe için kabul edilmiş olan şekilleri ve nizamları ayrıntılı bir şekilde ele almak ve bunlar ordunun taarruz ve savunma hareketi, konunun hâl ve tabiatı ve oraya dayanan strateji hatlarının şekil ve durumu ile uygun mu? Değil mi? Ekseriya hücumun yerini belli etmek ve mahiyetine vasıta olan strateji, topografya ve tabiye ihtiyacına göre oraca muhtemel hücumlarla basit ve toplu hücumlar hangileridir? İşte bu

⁴⁵ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 26.

⁴⁶ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 28; Bkz., EK-4.

⁴⁷ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 29; Bkz., EK-5.

söylediklerimizin hepsini birer birer meydana koymak lâzımdır. Daha sonra da özel veya genel her hücumda evvelce tatbik edilmiş olan nizam ve hareketlerin dönme biçimi ve sürmesini gözden geçirmek ve muhtelif sınıfların oradaki tesirleriyle, çarpışma sonuçlarını takdir etmek gerekir.

“Sekizinci olarak, geri çekilme ve takip hareketlerinin nasıl uygulandığını ve kazanılan veya kaybedilen bir muharebenin neticelerinin neden ibaret kaldığını tespit etmeli ve ayrıntılı bir şekilde incelemelidir.

“Dokuzuncu olarak, bir sefer birçok devirlere ayrılabilirdi için bu devirlerin her birisini yukarıda söylediğimiz gibi yani kendilerine ait harekât üsleri, asıl hedefin takip edilmiş olduğu hattı ve meydana getirilen bütün strateji düzenini güzelce ayrı ayrı incelemek lâzımdır.

“Biz bütün şu açıklamalardan anlıyoruz ki bir seferin subay heyeti⁴⁸ ve belki bütün ahaliye faydalı olabilmesi için en önce birbirleriyle çatışmış olan iki hükümetin, ordu teşkilâtını pek sağlam ve güçlü bir surette bilmek ve ikinci olarak savaş meydanlarını bütün bölümlerini gezmek ve dolaşmak gerekir.

“General Jömini⁴⁹, Büyük Frederik’in (II. Friedrich) Yedi Yıl seferlerini (1756-1763) yazmadan evvel Silezya-Bohemya, Saksonya ve Moravya savaş meydanlarının her birisinde uzun uzun seyahatler etmiş ve onun için yaptığı eser, geçen asır fikir üretiminin en güzel bir örneği, askeri edebiyatın zamanımıza intikal etmiş en lâtif bir çiçeği hükmündedir. Eser böyle yazılır. Sefer böyle tetkik edilir. Yoksa askeri terimlerin en bilinenlerini yalan yanlış ve örneğin ‘*hücum kollarını*’ ‘*hücum sütunları*’ ve ‘*harekât çizgisini*’, ‘*iş çizgisi*’⁵⁰ tarzında tercüme edecek kadar askerlikten mahrum olanların meydana getirdikleri eserler, eser değil, masal mecmualarıdır.”

“Şu sözümü tasdik ettirmek için ‘*Sabah*’ gazetesinin 26 Mayıs tarihli nüshasında büyük bir şaşkınlıkla okumuş olduğum ‘*Fihrist-i Harp*’ unvanlı bir makalenin yalnız Dömeke’ye ait kısmını size söyleyeceğim. Adı geçen makaleyi İstanbul’a gelirken tesadüfle Manastır’da okumuş idim. Okumayacaktım; lâkin imzasını büyük gördüm de onun için okudum. Bu bendin sahibi asker, hem de büyük subaylar mesleğinden yetişme bir askerdir. ‘*Fihrist-i Harp*’,⁵¹ en güzel makalesinin; - böyle söylemeğe mecburum; Çünkü gazete öyle diyordu.- Dömeke’ye ait olan konu şöyle yazılmıştı:

“Çatalca Muharebesi’nden güçlkle kaçmayı başaran ve esirlikten yakayı kurtaran Prens Kostantin, Otris namıyla meşhur sarp yüksek dağlara can atarak, Dömeke ile civarına sığınarak, yetişen imdat kuvvetleriyle beraber toplanan yirmi beş bine yakın kuvvet olduğu hâlde başarılı müdafaaya uygun üçüncü bir müdafaa hattı almış ve Ağuryanı, Çamaş gibi mühim geçitleri tutmuş ise de fi 1 Mayıs sene 313 (13 Mayıs 1897) de Çatalca’dan Dömeke’ye hareket eden Osmanlı kahramanları, Yunanlıların başlangıçtan iki kanadına hücum edip, bulunduğu ordu merkezine de hücum edileceğini anlayan Prens, yağmur gibi gülle yağdırmış ise de Osmanlılar ne top ateşine, ne de kurşuna ehemmiyet vermeyip, akılları hayrette bırakacak bir kahramanlık suretiyle ilerleyip, fi 5 Mayıs (17 Mayıs 1897) Pazartesi günü gece saat bir’e kadar devam eden başarılı, şiddetli muharebeden sonra, merkezden hücum eden Neşet Paşa Tümeni, Dömeke’yi ele geçirmiş ve mehtaplar içinde parlayan zafer bayrağı (Osmanlı arması) Dömeke kalesine dikilmiş ve bozguna uğrayarak firar eden düşmanlar 1600 kayıp ve 2 menzil topuyla, yedi buçuk santimetrelik üç kıta

⁴⁸ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 30; Bkz., EK-6.

⁴⁹ Antoine-Henri Jomini (1779-1869); General ve Askeri Tarihçidir. İsviçre doğumlu olan ve muhasebecilikle uğraşırken Paris’te Fransız ordusuna katılmış ve Napoleon’un zaferle sonuçlanan pek çok seferinde yer almıştır. 1809’da Rus ordusuna katılan General Jömini, Rusya Harp Akademileri kurucuları arasında yer almıştır 1828-1829 Osmanlı-Rus Harbi’nde Varna’yı kuşatmış ve 1829’da emekli olmuştur. Bkz., Cevat Şayin, “Askeri Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Techizat, Tefekkürat”, *Tarih Dergisi*, Sayı 52, (2010/2), İstanbul, 2011, s. 154.

⁵⁰ “*Hatt-ül harekâtı*” “*Hatt-ül-amel*” şeklinde tercüme etmek.

⁵¹ Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 31.

dağ topu ve on buçuk santimetrelik bir sahra topu ve bunlara ait bir hayli top mermileri ve sayısız tüfek ve üç bin sandık cephane bırakmışlar ve kasabayı terk etmezden evvel bütün erzak ambarlarını yakıp geri çekilmişlerdir.

“Makale pek şık yazılmış öyle değil mi? Lâkin şimdi askerlere de, asker olmayanlara da sorarım ki Dömeke Meydan Muharebesi ne zaman meydana geldi? İki kere iki dört ettiği kadar sağlam bilirim ki bana verilecek cevap: ‘*Dömeke Meydan Muharebesi Mayısın beşinci günü olan Pazartesi günü vukua geldi.*’ sözlerinden ibarettir. İhtimal, hem de pek açık bir ihtimale göre çocuklara sorulmuş olsa bile Dömeke Meydan Muharebesi’nin olay zamanına dair alacağımız cevaplar yine bu cevap olacaktı. Ayıp! Ayıp! Bütün dünyanın dikkatini çekmiş olan, şanlı ve kanlı bir muharebe gününü bilmemekteki tuhaflığı hiç anlayamıyorum. Hele büyük bir subayın ağzından gülle tabirinin çıktığını ve ondan daha garibi, on buçuk santimetrelik sahra topu işitilmiş olacağını hiç ümit etmiyor idik. Harp Fihristi yazan bir müellifin, ileri de bir de harp tarihi yazmış olmasından korktuk. Onun için şu çok üstün sanatkârlıkla yazılmış makalenin Dömeke’ye dair olan kısmını aynen size de gösterdim.

“İşte görüyorsunuz ya arkadaşlar! Bizim yalnız bir maksadımız, bir emelimiz vardır ki, askerliği sevmek ve sevdirmekten ibarettir. Bundan dolayı askeri eğitimimize karışmak isteyen eserleri okumakta serbest olduğumuz gibi, onları yazan kim olursa olsun güzeline güzel, fenasına fena demekte de serbest ve haklı bulunuruz. ‘Tenkit kolay ise de sanat kolay değildir.’⁵² sözünden hareketle askeri eserlerimizin yazımı için daha epeyce uzun bir yol yürümeye mecburuz.”

Harp tarihi yazımını gerçekleştiren askeri tarihçi, askere ve askerliğe ilişkin her türlü olay, olgu ve sorunu, savaşta ve barışta bir bütünlük ve süreklilik içerisinde görüp incelemeyi, askeri-sivil yapı ve askeri otorite ile milli güç-strateji arasındaki etkileşimi göz ardı etmeksizin askerlik mesleğine katkıda bulunacak uygulayıcı bazı sonuçlar da çıkarmak suretiyle çalışmalarını sürdürebilmelidir⁵³. Bununla birlikte askeri tarihçi, harp, muharebe, intikal, inkılâp, istihbarat, lojistik, personel ve benzeri konuları incelerken askeri, siyasi ve coğrafi koşullarla birlikte çağın teknolojik, sosyo-ekonomik, politik ve kültürel koşullarının asıl konuya olan etkilerini de saptamak zorundadır⁵⁴. Bu bağlamda harp tarihi, genişliğine, derinlemesine, coğrafya, harp psikolojisi ve biyografik unsurların etkileri dikkate alınarak incelenmelidir.

Sonuç

Tarihi olaylar hakkında doğru bilgi edinmek ancak o dönemden kalan ve olaya tanıklık edebilecek belge ve bulguların değerlendirilmesi ile mümkündür. Bir dönemin, teknolojik, ekonomik, politik ve kültürel koşullarının yanında, bu koşulların savaş üzerindeki etkisini saptamak harp tarihi yazımının amaçları arasında gösterilebilir. Harp tarihi yazım faaliyetinde uyulması gerekli yöntem, tıpkı genel tarih yazım metodolojisinde olduğu gibi geçmişî karşılaştırmalı bir sentezle en doğru bir biçimde araştırmak, bu sentezden günümüz ve gelecek için sonuçlar çıkarmak, genellemelere ulaşabilmektir. Hareket noktaları aynı olmakla birlikte harp tarihi ve genel tarih yazım faaliyetleri arasında konu seçimi, kaynak toplama ve değerlendirme konularında bir takım farklılıklar söz konusudur. Harp tarihine kaynak olabilecek belgeler, planlar, emirler, raporlar, krokiler, cerideler, haritalar ve düşmandan ele geçirilen silah, malzeme ve yazılı kayıtlar, genel tarih belgelerine göre daha titiz ve derli toplu saklanıp günümüze intikal etmiştir. Fakat kaynak toplama ve değerlendirme aşamasında harp tarihi yazanların pek çok sorunla

⁵² “*Muâhaze âsân ise de sanat kolay değildir.*” Bkz., Osman Senâî, *Birinci Bölüm*, s. 33.

⁵³ Neşe Özden, “Geçmişte ve Günümüzde Askeri Tarih ve Harp Tarihi Anlayışımız”, *Askeri Tarih Bülteni*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt başkanlığı yayınları, Yıl 12, Sayı 23, (Ağustos 1987), s. 8-9.

⁵⁴ İsmet Görgülü, *Tarih, Askeri Tarih, Harp Tarihi, Atatürk ve Tarih, Harp Tarihinde Usul ve Metot*, Harp Akademileri, İstanbul, 1990, s. 22-26.

karşılaştığı görülmektedir. Özellikle seferler incelenirken tarafların kuvvet, kuruluş, konu, muharebe durumu, lojistik, istihbarat, personel, sevk ve idare prensipleri ayrıntılı bir şekilde incelenmeden kesin sonuca varmak imkânsızdır. Ayrıca yazım esnasında pek çok şifreli belgenin okunması, karşı tarafın belgelerine ulaşılması ve bu belgelerin değerlendirilmesi gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

Harp tarihi yazımında asıl güçlük, belgelerin saptanmasından sonraki ikinci aşamada, geçmişin yeniden canlandırılmasında ve tarihsel anlatımda karşımıza çıkmaktadır. Bu aşamada artık askeri tarihinin kişisel eğilimleri ve becerisi söz konusu olacaktır. Tarihçiye sağlıklı yorum yapabilmesi için keskin bir zekâ kadar, hayal gücü ve muhakeme kabiliyeti de gereklidir. Çünkü tarihçi yalnızca olaylar zincirini hikâye etmekle yetinmeyip geçmişte yaşanan olayları, nedenlerini, sebep-sonuç ilişkilerini ve bugünkü olaylarla bağlantısını araştıracaktır. Dolayısıyla gerçeklerin anlaşılması ve ortaya çıkarılması tarihçi ile doğrudan ilgilidir. Tarihçi olayları kendi içinde bulunduğu dönemin koşullarından ziyade incelenen dönemin koşulları içerisinde ele almalı, anlayabilmeli ve belgelere dayalı olarak objektif bir şekilde değerlendirmelidir. Bu bağlamda tarihinin belge-tasnif-tahlil-tenkit-terkip ve objektiflik esasları çerçevesinde olayları ele alarak incelemesi ve açıklaması gerekmektedir. Bu konu ile ilgili olarak Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün sözü son derece anlamlıdır⁵⁵:

“Tarih yazmak tarih yapmak kadar mühimdir. Yazan yapana sadık kalmazsa değişmeyen hakikat insanlığı şaşkırtacak bir mahiyet alır.”

KAYNAKÇA

- ACUN, Fatma, (2013). “Tarihin Kaynakları”, *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı için Çağdaş Bir Metodoloji*, Ed. Ahmet Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- AKTAR, Yücel, (1983). “Askeri Tarihin Tanımı ve Metodolojisi”, *I. Askeri Tarih Semineri Bildiriler I*, Genelkurmay Askeri tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- BAYRAK, M. Orhan, (2002). *Osmanlı Tarihi Yazarları*, Milenyum Yayınları, İstanbul.
- CİHAN, Cihad, (2014). “Fuad Köprülü ve Türk Tarihinde Kökenler; Süreklilik; Dış Tesir ve Hususi Tekâmül / Fuad Köprülü And In Turkish History Origins; Continuity; External Effect And Special Evolution”, *TURKISH STUDIES-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu Armağanı-Tarih), Volume 9/7 Summer 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7197>, p. 233-259.
- ÇAMBEL, Hasan Cemil, (1939). “Atatürk ve Tarih”, *Belleten*, Türk tarih Kurumu, C. 3, Sayı: 10, (Nisan), s. 272-279.
- ÇANDARLIOĞLU, Gülçin, (2003). *Tarih Metodu (Araştırma-Yazma)*, Türk Dünyası Araştırma Vakfı, İstanbul.
- ÇELİK, Yakup, (2009). “Tarih-Edebiyat İlişkisi Bağlamında Bir Devrin Eleştirel Panoraması: Abdülhamit Düşerken / The Critical Panorama Of An Era In The Context Of The Relation Between History And Literature: The Fall Of Abdülhamit”, *TURKISH STUDIES-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Mustafa Özbacı Adına), Volume 4 /1-I Winter 2009, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.546>, p. 295-318.

⁵⁵ Hasan Cemil Çambel, “Atatürk ve Tarih”, *Belleten*, Türk tarih Kurumu, C. 3, Sayı: 10, (1 Nisan 1939), s. 272.

- DEVELLİOĞLU, Ferit, (1984). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara.
- ERDEMGİL, Osman Senai, (1314/1898). *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul.
- ERENDİL, Muzaffer, (1990). *Askerî Tarih ve Türklerde Askerî Tarih Çalışmaları*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- GÖRGÜLÜ, İsmet, (1990). *Tarih, Askeri Tarih, Harp Tarihi, Atatürk ve Tarih, Harp Tarihinde Usul ve Metot*, Harp Akademileri, İstanbul.
- Harp Akademileri Yıllığı 1848-2007 (159 Yıl)*, (2007). Yıl 159, Sayı 7, Ağustos.
- Harp Akademilerinin 142'nci Yılı Şeref Dolu Yıllar 1848-1990*, (1990). Harp Akademileri Yayınevi, İstanbul.
- İSKORA, Muharrem Mazlum, (1966). *Harp Akademileri Tarihçesi*, C.1, Genelkurmay Basımevi, Ankara.
- KOLOĞLU, Orhan, (1994). *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, 2. B., İletişim Yayınları, İstanbul.
- MARTAL, Abdullah, (2000). "Yerel Tarih Yazımında Kaynak Kullanımına İlişkin Sorunlar", *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar-Küreselleşme ve Yerelleşme, Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, s. 255-256.
- Musavver Nevşâl-ı Meşâhir*, (1314/1898), İstanbul.
- ÖGEL, Bahaeddin, (1983). "Türk Askeri Tarih Araştırmalarında İzlenecek Metot Hakkında Birkaç Not", *Askeri Tarih Bülteni*, Yıl 8, Sayı 15, (Şubat), s. 1-6.
- ÖLKER, Gökhan, (2014). "Osmanlı Alfabetisiyle Bir Başka Dilin Yazımı: Rumca Örneği / Writing Of The Another Language With The Ottoman Alphabet: Greek Example", *TURKISH STUDIES-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Ahmet Topaloğlu Armağanı), Volume 9/9 Summer 2014, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7075>, p. 799-812.
- ÖZDEN, Neşe, (1987). "Geçmişte ve Günümüzde Askeri Tarih ve Harp Tarihi Anlayışımız", *Askeri Tarih Bülteni*, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt başkanlığı yayınları, Yıl 12, Sayı 23, (Ağustos), s. 8-9.
- ÖZTEKİN, Nezahat, (2007). "Mukayeseli Edebiyat-Araştırma Tarihi ve Yöntem/ Comparative Literature -Searching History and Method", *TURKISH STUDIES-International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, ISSN: 1308-2140, (Tunca Kortantamer Özel Sayısı II), Volume 2/4 Fall 2007, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.196>, p. 671-679.
- SAKAL, Fahri, (2013). "Tarih Yazımında Temel Kavramlar", *Tarih Nasıl Yazılır? Tarih Yazımı İçin Çağdaş Bir Metodoloji*, 3. Bölüm, Ed. Ahmet Şimşek, Tarihçi Kitabevi, İstanbul.
- SAKOĞLU, Necdet, (1985). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Tarih Sözlüğü*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- SUN, Selim, (1965). *1897 Osmanlı-Yunan Harbi*, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Ankara.
- ŞAYİN, Cevat, (2011). "Askeri Tarih Çalışmaları İçin Bir Sentez Aracı Önerisi 3T: Teşkilat, Teçhizat, Tefekkürat", *Tarih Dergisi*, Sayı 52, İstanbul, s. 154.

- TOGAN, Zeki Velidi, (1950). *Tarihte Usul*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- TOKER, Hülya, Barlas, Gülhan; Fidan, Nurcan, (2004). *Balkan Savaşı'na Katılan Komutanların Yaşam Öyküleri (Alay ve Daha Üst Birlik Komutanları)*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- YILMAZ, Levent, (2000). "Tarih Nasıl Yazılmalı? Ya da Yazılmalı mı?", *Tarih Yazımında Yeni Yaklaşımlar-Küreselleşme ve Yerelleşme*, Üçüncü Uluslararası Tarih Kongresi, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, s. 81.

Ekler

Ek-1

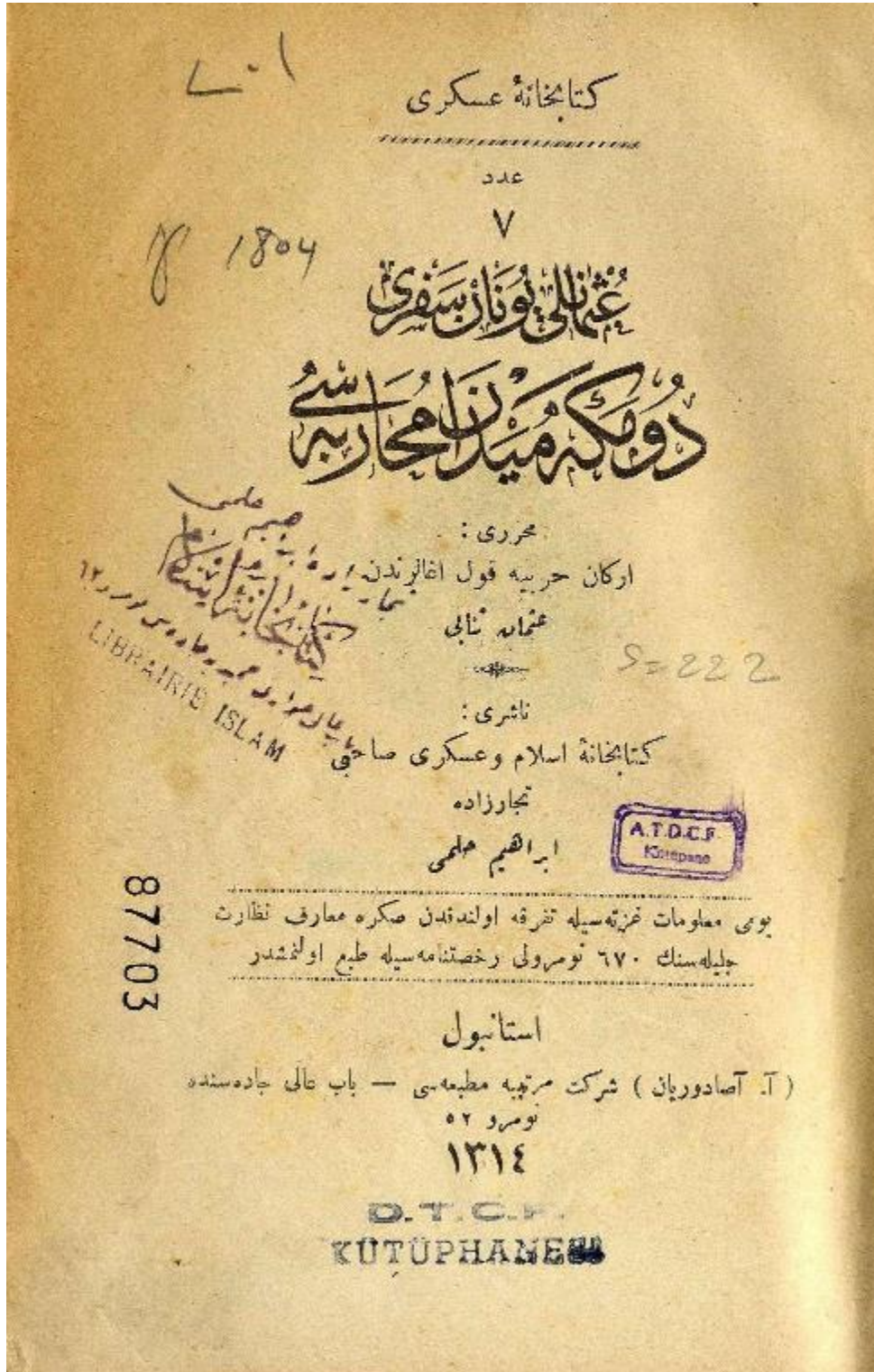

Musavver Nevsâl-ı Meşâhir, İstanbul, 1314 (1898), s. 57.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Ek-2

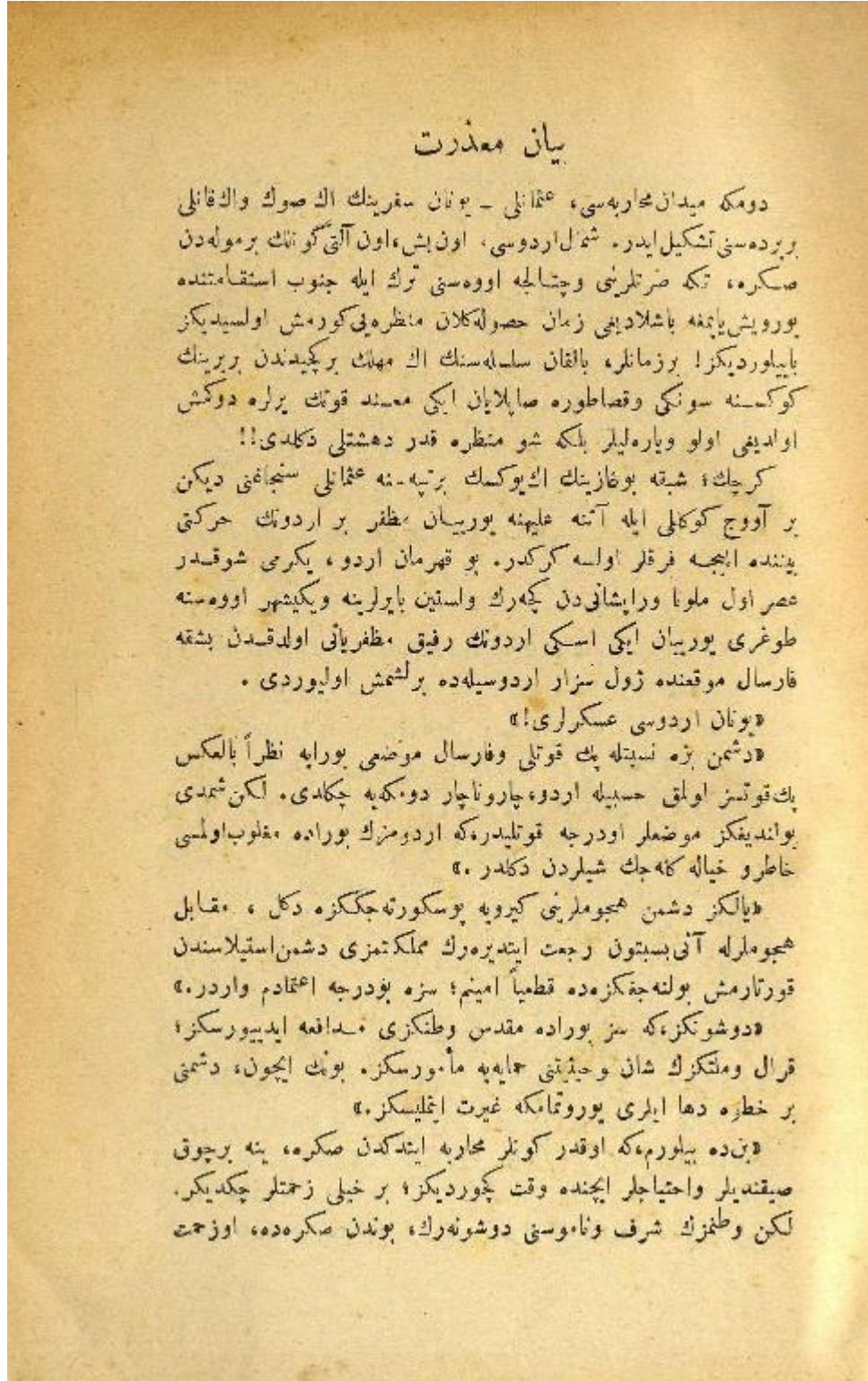
Osman Senai, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Ek-3

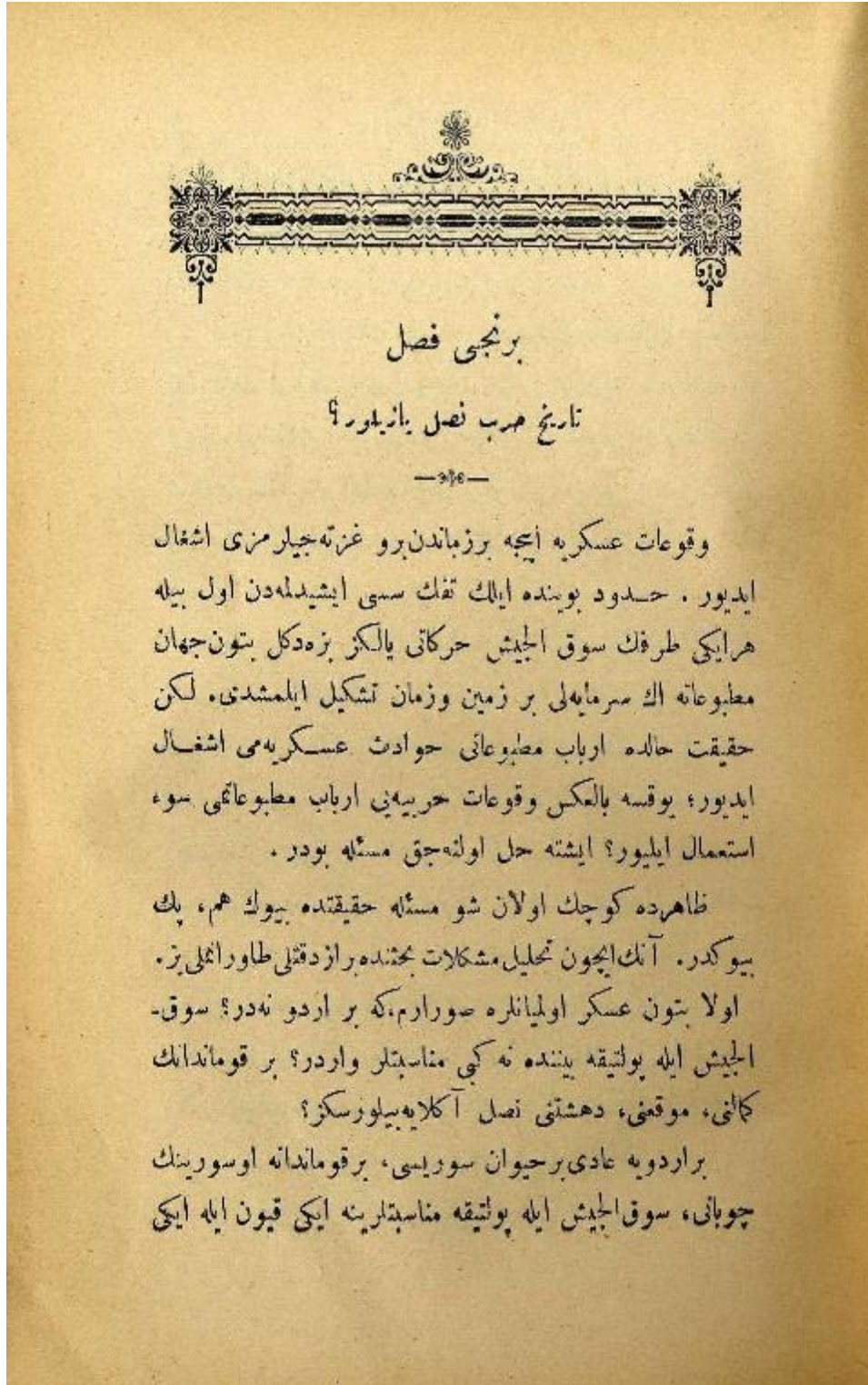

Osman Senai, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), s. Giriş.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Ek-4

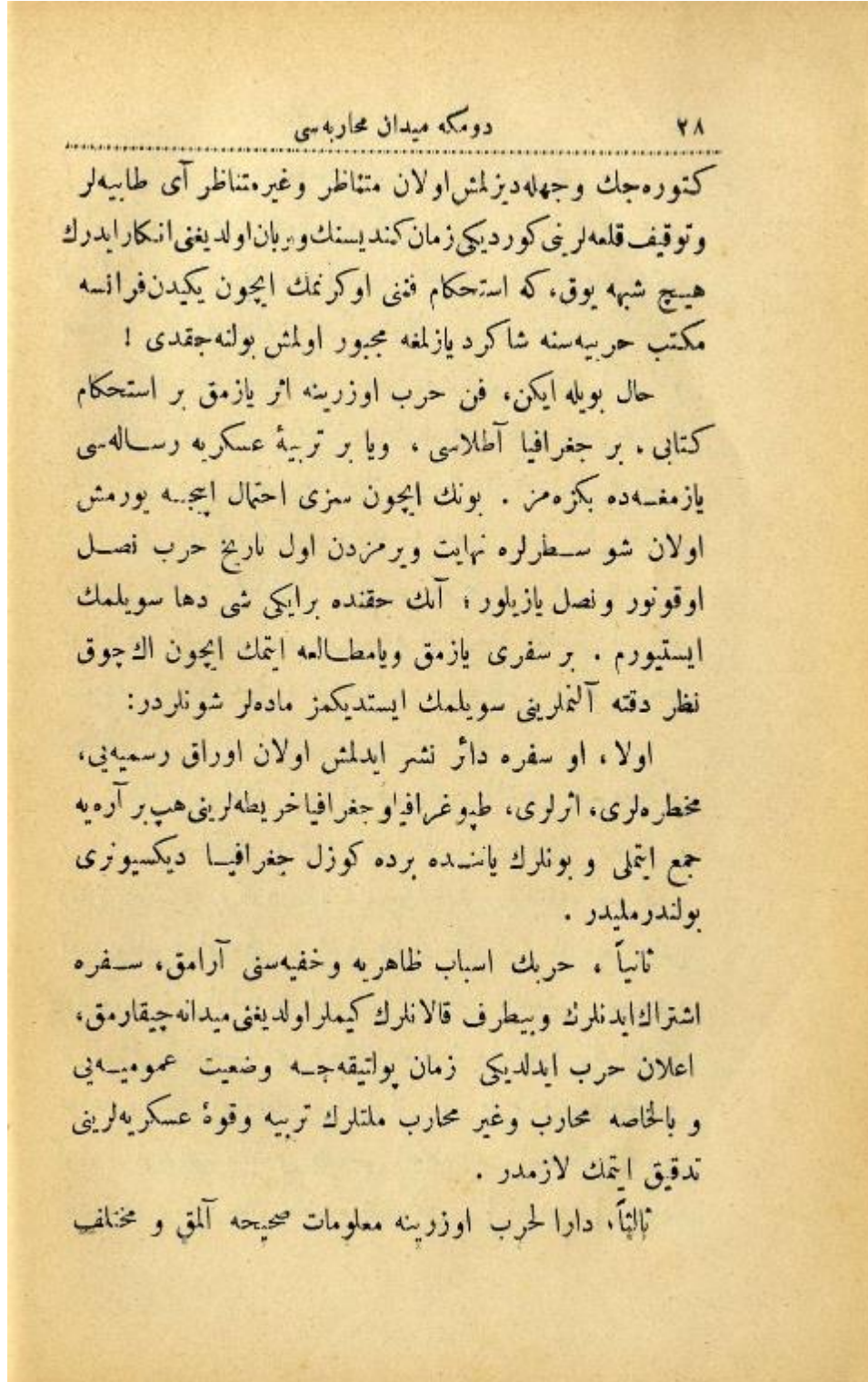

Osman Senai, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan)
Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), s. 1.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 10 Fall 2014

Ek-5

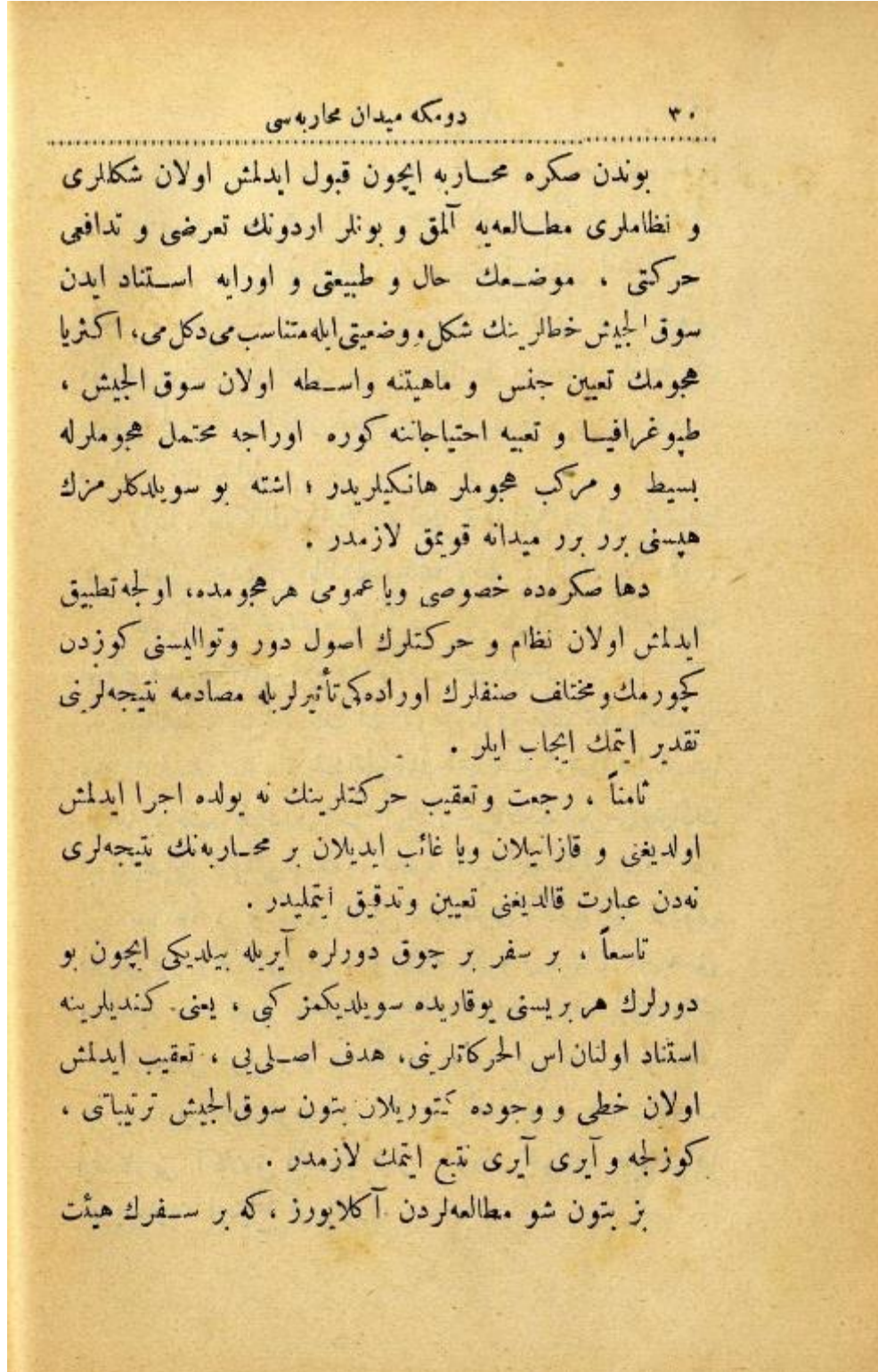

Osman Senai, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), s. 28.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014

Osman Senai, *Osmanlı Yunan Seferi Dömeke Meydan Muharebesi*, C. I, (Asadoryan) Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1314 (1898), s. 30.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/10 Fall 2014